

Col·lació de donacions i successió en dret català

Albert Lamarca i Marquès
Universitat Pompeu Fabra

Introducció

El llibre IV del Codi civil de Catalunya (CCCat) regula en els articles 464-17 al 464-20, junt amb la partició de l'herència, l'institut de la col·lació entre descendents que són hereus de la persona causant, en el títol VI dedicat a l'adquisició de l'herència.¹ Els quatre nous preceptes del CCCat que tracten de la col·lació han introduït millores tècniques substancials en relació amb els articles 43 i 44 del Codi de successions (CS) que se n'ocupaven.² En efecte, si bé el contingut dels preceptes esmentats no ha comportat cap modificació de fons en relació amb el que establia el dret precedent, la divisió de les disposicions legals en diversos articles, així com una redacció molt més acurada en facilita la comprensió, en un àmbit normatiu complex de mena.

En el nou llibre IV del CCCat, en matèria de col·lació, es mantenen inalterades les regles que fins que va entrar en vigor havien regit a Catalunya, d'acord amb la normativa del CS. Aquestes regles eren les relatives a col·lació de les donacions

---

1. Llei 10/2008, del 10 de juliol, del llibre quart del Codi civil de Catalunya, relatiu a les successions (DOGC, núm. 5175, del 17 juliol de 2008). Per a una exposició de conjunt sobre el llibre IV del CCCat, Josep FERRER RIBA, «Tradicció heretada i innovació en el nou llibre quart del Codi civil de Catalunya», a UNIVERSITAT DE GIRONA, ÀREA DE DRET CIVIL (coord.), *El nou dret successori del Codi civil de Catalunya: Materials de les Quinzenes Jornades de Dret Català a Tossa* (Tossa de Mar, 25 i 26 de setembre de 2008), Girona, Documenta Universitària, 2009, p. 15 i s.; Albert LAMARCA I MARQUÈS, «El llibre IV del Codi civil de Catalunya, relatiu a les successions», *Activitat Parlamentària*, núm. 16 (2008), p. 54 i s.; vegeu també sobre el conjunt del llibre IV, Joan EGEA FERNÁNDEZ, Josep FERRER RIBA (dir.) i Laura ALASCIO CARRASCO (coord.), *Comentaris al llibre quart del Codi civil de Catalunya, relatiu a les successions*, vol. II, Barcelona, Atelier, 2009; Pedro del POZO CARRASCOSA, Antoni VAQUER ALOY i Esteve BOSCH CAPDEVILA, *Derecho civil de Cataluña. Derecho de sucesiones*, Madrid, Barcelona i Buenos Aires, Marcial Pons, 2009; Lluís PUIG I FERRIOL i Encarna ROCA I TRIAS, *Institucions del dret civil de Catalunya*, vol. III, *Dret de successions*, 7a ed., València, Tirant lo Blanch, 2009.

2. Llei 40/1991, del 30 de desembre, Codi de successions per causa de mort en el dret civil de Catalunya (DOGC, núm. 1544, del 21 de gener de 1992). En relació amb el CS, el llibre IV del CCCat ha procedit a una reordenació sistemàtica de la matèria regulada, de manera que la col·lació ha passat a ubicar-se en el títol VI del nou text, el darrer de tot el llibre, en comptes del títol I, en què s'integrava el CS, i de manera subsegüent a la partició, mentre que en el CS la precedia. Segons el preàmbul de la Llei 10/2008, «aquesta reordenació sistemàtica, que té un precedent en el Projecte de compilació del 1955, s'ajusta a l'ordre temporal de les fases en què es desenvolupa el fenomen successori».

imputables a llegítima o amb atribució expressa del caràcter de col·lacionables, la col·lació per part dels néts de la persona causant o en lloc d'ascendents, la restricció dels efectes de la col·lació als cohereus que són descendents de la persona causant, així com el moment de valoració dels béns col·lacionables a l'obertura de la successió. La nova legislació, però, hi afegeix expressament una regla sobre dispensa de la col·lació, un esment a la possibilitat de renúncia i explícita la regla de la col·lació per imputació, amb el destí de l'escreix. Amb tot, aquestes regles ja es podien considerar vigents i d'aplicació amb la vigència del CS.

A Catalunya, el règim jurídic de la col·lació es presenta en concordança amb el de la imputació legitimària. Es refereix, però, a les quotes hereditàries, en allò que excedeix la llegítima, i s'insereix en la partició que posa fi a la comunitat hereditària, sorgida entre els cohereus a l'obertura de la successió. Per bé que aparentment només s'han produït millores tècniques, de redacció i de sistematització de la matèria, en relació amb el dret anterior, i que com a tal la col·lació no ha estat objecte de reforma, en el nou llibre IV del CCCat, atès que sí que hi ha hagut importants canvis en matèria d'imputació de donacions a la llegítima (art. 451-8.2.a), aquests canvis també afecten el règim jurídic de la col·lació.³

En aquesta contribució s'analitzarà el règim jurídic de la col·lació de donacions en el dret de successions català, tenint en compte la relació que té amb la imputació legitimària. De manera crítica, i amb recurs a la tradició jurídica catalana, es posaran en relleu els importants equívocs existents sobre el sentit de l'institut de la col·lació, que de retruc inclou la mateixa naturalesa de les donacions en dret privat. Aquests equívocs han donat lloc a greus contradiccions i a una manca de coherència en la normativa vigent, que resulta dels canvis introduïts pel llibre IV del CCCat, tot allunyant-la del principi de llibertat civil que secularment ha informat el dret civil català en matèria de relacions de família i de successions.⁴

Col·lació hereditària i imputació legitimària

Col·lació hereditària i imputació legitimària són dos àmbits estretament relacionats i, juntament amb la computació, fan referència a l'impacte que

---

3. Així es reconeix en el preàmbul de la Llei 10/2008: «La naturalesa de l'operació de col·lació, com també la definició dels casos en què escau i dels seus efectes, es manté inalterada respecte al dret anterior, si bé, lògicament, es veu afectada per les modificacions introduïdes en el règim d'imputació legitimària».

4. La matèria relativa a la imputació de donacions a la llegítima, cabdal per a l'estudi de la col·lació, va ser tractada magistralment pel nostre homenatjat en un treball publicat el 1975, Josep M. PUIG SALELLAS, «Sobre preterición no errónea y desheredación injusta (Sentencia del 30 de enero de 1973)», *Revista Jurídica de Catalunya* (Barcelona) (1975), p. 119 i s.

poden tenir en la successió per causa de mort les donacions atorgades en vida per la persona causant. En funció de si aquests instituts se superposen amb coincidència en l'àmbit de les donacions a les quals s'apliquen, hi haurà més tendència a la confusió, per la irrellevància pràctica de la distinció. Els seus respectius àmbits d'aplicació es presenten, però, normativament ben diferenciats en els articles 451-5, 451-8 i 464-17 del CCCat, sense perill de confusió. Ara bé, malgrat que aquesta distinció conceptual és indubtable, en la translació a la pràctica estarà en funció del règim jurídic concret que tinguin aquests instituts en cada ordenament. Si en termes generals en un determinat ordenament és poc rellevant escatir el caràcter de les donacions, perquè totes són alhora computables, imputables i col·lacionables, sense distinció, el perill de confusió conceptual serà més gran.⁵ Per contra, si l'àmbit de les donacions computables és diferent al de les imputables i, en darrer terme, al de les col·lacionables, com succeeix per al dret civil de Catalunya, la distinció conceptual es trasllada també a la pràctica i té gran utilitat per als operadors jurídics.

En la computació es tracta d'afegir idealment el valor de les donacions atorgades pels causants a l'efecte de calcular la quantia de la llegítima, i obtenir la quarta, que consisteix en la suma dels anomenats *relictum* i *donatum*, és a dir, el cabal relict o l'herència més les donacions fetes en vida (art. 451-5).⁶ Pel que fa a la imputació, les donacions atorgades es prenen en consideració per a disminuir allò a què té dret cada persona legitimària en la successió, en termes de reclamació als hereus. En funció de si la persona legitimària ha rebut en vida donacions que són imputables a la llegítima, el seu valor es restarà del que li correspon percebre en l'herència per aquest concepte (art. 451-8). Segons els ordenaments, pot succeir que totes les donacions siguin computables (amb límits temporals o sense), mentre que només algunes siguin imputables, com regeix a Catalunya, en altres ordenaments succeeix que totes les donacions computables són alhora imputables, llevat d'excepcions, o bé que només les donacions imputables siguin les computables, com regia tradicionalment a

---

5. Cf. Lluís ROCA-SASTRE MUNCUNILL, *Derecho de sucesiones*, tom II, Barcelona, Bosch, 1991, p. 45.

6. Sobre la computació en dret català, continua sent de referència el treball de Lluís PUIG i FERRIOL, «Cómputo de la legítima», *Revista Jurídica de Catalunya* (Barcelona) (1971), p. 475 i s.; més recentment, Lluís PUIG i FERRIOL, «Cuestiones sobre computación legitimaria en el Código de sucesiones por causa de muerte en el derecho civil de Catalunya», a J. M. GONZÁLEZ PORRAS i F. P. MÉNDEZ GONZÁLEZ (coord.), *Libro homenaje al profesor Manuel Albaladejo García*, tom II, Madrid i Múrcia, Colegio de Registradores de la Propiedad y Mercantiles de España i Servicio de Publicaciones de la Universidad de Murcia, 2004, p. 3987 i s.; també, Lluís ROCA-SASTRE MUNCUNILL, *Derecho de sucesiones*, tom II, p. 43 i s.; Albert LAMARCA i MARQUÈS, «Relacions familiars i atribucions successòries legals. Llegítima i quarta vidual al llibre IV del Codi civil de Catalunya», a UNIVERSITAT DE GIRONA, ÀREA DE DRET CIVIL (coord.), *El nou dret successori del Codi civil de Catalunya: Materials de les Quinzenes Jornades de Dret Català a Tossa* (Tossa de Mar, 25 i 26 de setembre de 2008), Girona, Documenta Universitària, 2009, p. 263 i s., p. 273; Encarna ROCA i TRIAS, «Comentari als articles 451-1 a 451-6», a Joan EGEA FERNÁNDEZ i Josep FERRER RIBA, *Comentaris al llibre quart del Codi civil de Catalunya*, vol. II, p. 1315 i s.

Catalunya abans de la Compilació de dret civil de Catalunya (CDCC).⁷ Tocant a la col·lació, significa tenir en compte les donacions rebudes pels cohereus descendents de la persona causant per tal de considerar si s'han d'agregar idealment a la massa hereditària sotmesa a partició, a l'efecte de la formació dels lots que corresponen a les respectives quotes.⁸ Segons els ordenaments, podrà haver-hi coincidència entre col·lació i imputació i, per tant, també amb la computació, d'acord amb els models esmentats.

A banda d'aquestes possibles confusions conceptuals, motivades per la superfluitat pràctica de la distinció en alguns ordenaments, cal dir d'antuvi que la col·lació és una institució força estranya en la pràctica jurídica catalana més tradicional i que no s'adiu gaire amb la manera com s'han entès les relacions familiars i successòries, com a mínim fins a temps recents, d'acord amb el principi de llibertat imperant, amb prevalença al d'igualtat. En primer lloc, per raó de la vigència majoritària de la institució d'hereu únic, contractual o testamentari, amb la inexistència consegüent de comunitat hereditària sotmesa a partició i, per tant, de col·lació possible. En segon lloc, i principalment, perquè en dret català la imputació de donacions a la llegítima era l'excepció, cosa que feia que també ho fossin les donacions col·lacionables, restringides al dot i a les donacions per raó de matrimoni, conegudes com a donacions *ob causam* per contraposició a les altres, qualificades de donacions *simplices*. Aquesta absència de pràctica viscuda

---

7. Cf. Encarna ROCA TRIAS, *Natura i contingut de la llegítima en el dret civil Català*, Barcelona, Càtedra Duran i Bas, 1975, p. 174 i s.; Encarna ROCA TRIAS, «Comentari als articles 122 a 146», a Manuel ALBALADEJO, *Comentarios al Código civil y Compilaciones forales*, tom XXVIII, vol. 2, *Artículos 122 a 161. Compilación de Cataluña*, Madrid, Edersa, 1982, p. 1 a 275, p. 120; vegeu també sobre imputació legitimària, Josep M. PUIG SALELLAS, *Sobre preterición no errónea y desheredación injusta*, p. 138 i s.; Lluís PUIG I FERRIOL, *Cómputo de la legítima*, p. 528; Joan Manuel ABRIL CAMPOY, «Determinación de la legítima. La protección del título de legitimario y de su contenido económico», a *La Llei de Catalunya i Balears*, 1991/2, p. 742 i s.; Lluís JOU I MIRABENT, «Comentari als articles 350 a 378», a Lluís JOU I MIRABENT (coord.), *Comentarios al Código de sucesiones de Cataluña. Ley 40/1991, de 30 de diciembre*, tom II, p. 1190 i s., p. 1216; Albert LAMARCA I MARQUÈS, «Relacions familiars i atribucions successòries legals. Llegítima i quarta vidual al llibre IV del Codi civil de Catalunya», a UNIVERSITAT DE GIRONA, ÀREA DE DRET CIVIL (coord.), *El nou dret successori del Codi civil de Catalunya*, p. 286, i «Comentari als articles 451-7 a 451-16», a Joan EGEA FERNÁNDEZ i Josep FERRER RIBA, *Comentaris al llibre quart del Codi civil de Catalunya*, vol. II, p. 1335 i s.

8. En matèria de col·lació en el nostre dret, Carlos J. MALUQUER DE MOTES, «Comentari als articles 273 i 274», a Manuel ALBALADEJO, *Comentarios al Código civil y Compilaciones forales*, tom XXIX, vol. 3, *Artículos 248 a 276. Compilación de Cataluña*, Madrid, Edersa, 1986, p. 498 i s.; José Luis MEZQUITA DEL CACHO, «Comentari als articles 43 i 44», a Lluís JOU I MIRABENT (coord.), *Comentarios al Código de Sucesiones de Cataluña. Ley 40/1991, de 30 de diciembre*, tom I, p. 154 i s.; Agustí M. BASSOLS I PARÈS, *La col·lació en el dret civil de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1997; Martín GARRIDO MELERO, *Derecho de sucesiones. Un estudio de los problemas sucesorios a través del Código civil y del Código de sucesiones por causa de muerte en Cataluña*, tom II. *La ejecución sucesoria*, 2a ed., Barcelona i Madrid, Marcial Pons, 2009, p. 821 i s.; Lluís PUIG I FERRIOL, Encarna ROCA I TRIAS, *Instituciones del dret civil de Catalunya*, volum III. *Dret de successions*, 7a ed., València, Tirant lo Blanch, 2009, p. 659; Isabel VIOLA DEMESTRE, «La col·lació al llibre quart del Codi civil de Catalunya (breus notes i aproximació crítica als articles 464-17 a 464-20)», a UNIVERSITAT DE GIRONA, ÀREA DE DRET CIVIL (coord.), *El nou dret successori del Codi civil de Catalunya: Materials de les Quinzenes Jornades de Dret Català a Tossa* (Tossa de Mar, 25 i 26 de setembre de 2008), p. 601 i s.; Albert LAMARCA I MARQUÈS, «Comentari als articles 464-17 al 464-20», a Joan EGEA FERNÁNDEZ i Josep FERRER RIBA, *Comentaris al llibre quart del Codi civil de Catalunya*, vol. II, p. 1655 i s.; Pedro del POZO CARRASCOSA, Antoni VAQUER ALOY i Esteve BOSCH CAPDEVILA, *Derecho civil de Cataluña. Derecho de sucesiones*, p. 591 i s.

—que poden acreditar els notaris que han exercit a Catalunya i es reflecteix en la minsa jurisprudència existent— junt amb la influència teòrica de la regulació singular del Codi civil espanyol, han fet que la col·lació es presenti com una institució amb uns contorns no prou ben definits. Amb el llibre IV del CCCat se n'ha ampliat clarament l'àmbit d'aplicació, per efecte de la remissió a la normativa sobre imputació de donacions a la llegítima (art. 451-8.2.a), d'una manera que cal criticar obertament en termes de benestar social i familiar, atès que pot generar conflictivitat i incertesa en l'aplicació de les normes jurídiques, i es basa en assumpcions antropològiques errònies, com tot seguit es podrà comprovar.

La col·lació entre descendents

La col·lació regulada en els articles 464-17 al 164-20 del CCCat és l'anomenada *col·lació de descendents del causant*, que són alhora cohereus. Aquest és el primer pressupòsit o requisit per a l'aplicació de l'institut en la regulació que en fa el nostre dret de successions codificat. Només si la persona causant ha instituït hereus dos o més dels seus fills o nets hi haurà possibilitat de col·lació, la qual es produeix únicament entre ells i deixa de banda la resta de cohereus i de beneficiaris en la successió (art. 464-19). Entre els cohereus descendents, la col·lació es dóna tant en la successió intestada com en la testada, i amb independència de si les quotes establertes per la persona causant són desiguals, en la primera, i si s'han ordenat prelegats en favor dels cohereus. Pel que fa a la successió contractual, tradicionalment la col·lació se'n considerava exclosa, atès que aquesta pressuposava l'hereu únic. Amb la nova regulació, però, es pot plantejar si també li és aplicable, i entenc que no hi ha res que s'hi oposi, si pensem en la vigència comuna del règim d'imputació de donacions a la llegítima en aquesta successió (art. 451-8).⁹

En la col·lació, doncs, es tracta d'un institut que té en compte els vincles familiars de la persona causant amb els cohereus instituïts, la qual cosa resulta de l'aplicació que s'hi fa de la regla d'imputació de donacions a la llegítima. Atès que la llegítima només es dóna a favor de parents en línia directa, la col·lació també està restringida a aquests, però només pel que fa als descendents i no inclou els ascendents de la persona causant. En dret català, i d'acord amb l'article 464-17.1, la col·lació estén a la comunitat hereditària i, per tant, a les quotes que serveixen de base a la partició, la regla de la imputació de donacions a la llegítima. En aquesta darrera, la imputació reverteix en benefici de la llibertat de testar de la persona causant, que s'incrementa, mentre que en la col·lació l'efecte es produeix sobre les quotes dels altres cohereus descendents de la persona causant, que resulten incrementades en la partició dels béns que integren el

---

9. Cf. José Luis MEZQUITA DEL CACHO, «Comentari als articles 43 i 44», a *Comentarios al Código de Sucesiones de Cataluña*, p. 162.

cabal relict. A la pràctica, en la col·lació es tracta de tenir en compte, a l'efecte només de la partició, les atribucions atorgades per la persona causant als descendents amb la voluntat d'anticipar l'herència, i són considerades com a tals.¹⁰

Tradició romanista i fonament de la col·lació

Els orígens històrics de la institució en el dret romà estan vinculats al règim jurídic diferenciat d'adquisició de béns per part dels fills de la persona causant durant la vida d'aquest, en funció de si estaven o no emancipats. Aquesta situació va donar lloc a la *collatio emancipati*, per posar-hi remei en la successió, en el dret romà clàssic. En canviar aquest estat de les coses, i com a final d'una llarga evolució i successió de normatives diferents, la col·lació es va adreçar a considerar en la successió l'impacte del dot, les donacions per raó de matrimoni i les donacions *ad emendam militiam* rebudes en vida pels descendents cohereus, coneguda de manera conjunta com a *collatio descendantium*.¹¹

El dret romà justinianeu era el que la doctrina considerava que regia com a rebut a Catalunya, amb anterioritat a la Compilació del 1960, d'acord amb la cabdal Constitució de la Cort de Montsó del 1547 (Constitucions i altres drets de Catalunya [CIADC] 1,6,5,1),¹² que estengué per al dret general de Catalunya la Pragmàtica concedida per Pere III el 1343 a instàncies dels consellers de Barcelona (CIADC 2,6,3,2),¹³ la qual constitueix el precedent de la regla que recull

---

10. Així en el cas resolt per la Sentència de l'Audiència Provincial (AP) de Barcelona del 27.11.2006 (JUR 2007\194672), en què es distingeix clarament entre *computació*, *imputació* i *col·lació*, igualment en la Sentència de l'AP de Girona del 12.7.2004 (AC 1614) i les de l'AP de Barcelona del 26.11.2009 (JUR 2010\43635) i del 29.10.2009 (JUR 2010\45809).

11. Sobre la diacronia de l'institut, per tots, Pasquale VOCI, *Diritto ereditario romano. I. Introduzione. Parte generale*, Milà, Giuffrè, 1967, p. 756; també, Felipe CLEMENTE DE DIEGO i José M. NAVARRO DE PALENCIA, «Fuentes legales de la colación en derecho catalán común», *Revista de Derecho Privado* (Mèxic) (1914), p. 283 i s., p. 286; Agustí M. BASSOLS i PARÉS, *La col·lació en el dret civil de Catalunya*, p. 21.

12. El text de la Constitució del 1547 és el següent: «Així mateix, per quant lo Rey en Pere, en lo Any M.CCC.XXXXIII. a supplicatio dels Consellers de Barcelona atorgà una Pragmàtica, que los Néts prengan en compte de Legítima de lurs Avis, lo que hauran dat a lurs Pares, o Mares: e perquè convé que dita Pragmàtica sie observada en lo Principat de Cathalunya, y Comtats de Rosselló, y Cerdanya, però statuim, e ordenam, que la dita Pragmàtica sie haguda per Constitutió, y sie de ací avant Generalment observada en lo Principat de Cathalunya, y Comtats de Rosselló, y Cerdanya, sense perjudici dels plets pendents.»

13. El text en llatí de la Pragmàtica del 1343 és: «Considerantes qualiter pro parte Consiliariorum, & Proborum Hominum Universitatis Civitatis Barchinonae fuit noviter propositum coram nobis, quod in Civitate ipsa a modico tempore citra accidit, quod quidam Nepotes, sive Nets, mortuo eorum Patre, vel Matre, & subsequenter mortuo Avo, seu Avia eorundem, petunt legitimam, aut supplementum ejus in bonis dicti Avii, seu Aviae, allegando quod donationes propter nuptias datas patri, vel dotem Matri donatam in computum Legittimae, admittere, seu recipere non tenentur, propter quod fuit nobis humiliter supplicatum, ut cum hoc valde durum, & inconveniens sensetur, dignaremur super eo decens remedium adhibere, nos igitur supplicatione admissa provideamus, statuimus ac etiam Ordinamus perpetuo, quod talis allegatio nullatenus admittatur, quin potius ipsa non obstante, jam dicti Nepotes, donationem Patri propter nuptias, seu dotem Matri donatam, in computum Legittimae admittere teneantur. Mandantes cum praesenti, & c.»

actualment l'article 464-18 com a col·lació en lloc d'ascendents.¹⁴ Aquest dret romà rebut es combinà amb la pràctica catalana esmentada de l'hereu únic, molt sovint contractual, i la del pacte d'acontentament, de manera que la col·lació és una institució pràcticament no tractada per la doctrina clàssica de la tradició jurídica catalana,¹⁵ com tampoc no és objecte de gaire atenció l'estudi de la participació de l'herència en l'operativa de la qual la col·lació s'insereix.¹⁶

Per a entendre el sentit originari de la col·lació que ha regit a Catalunya, cal tenir ben present que per efecte de la codificació moderna la fesomia d'aquest institut ha quedat profundament trastocada, fet que ha provocat una pressió uniformitzadora en favor del nou model a què el dret català va resistir —paradoxalment— fins al canvi de criteri en matèria d'imputació en el nou llibre IV del CCCat. En efecte, el Codi civil francès del 1804, d'acord amb l'esperit igualitari que l'informa pel que fa als fills en la successió, va generalitzar la col·lació a totes les donacions atorgades en vida per la persona causant, i aquesta regulació, reactiva envers l'anterior de l'Antic Règim, i el component de llibertat i discriminació subjacent en les donacions, es va rebre i reproduir en els codis civils decimonònics que el prengueren de model.¹⁷ Això fa que la regulació de la col·lació que es recull en els codis civils d'influència francesa tingui poc a veure amb la que regia amb anterioritat i que ha pervingut en ordenaments com ara el català.¹⁸

Com a fonament de la col·lació entre descendents, i d'acord amb el trastocament de l'institut produït pel model francès, s'apunta a la idea d'igualtat que s'ha d'aconseguir, per voluntat presumpta, en l'herència de la persona causant que n'és ascendent comuna. Si la part rebuda en vida s'ha de tenir en compte a l'hora de

---

14. Antoni M. BORRELL I SOLER, *Derecho civil vigente en Cataluña. V. Sucesiones por causa de muerte*, 2a ed., Barcelona, Bosch, 1944, p. 496; Josep PELLA FORGAS, *Código civil de Cataluña. IV*, Barcelona, Bosch, 1916, p. 113; Agustí M. BASSOLS I PARÉS, *La col·lació en el dret civil de Catalunya*, p. 40.

15. Amb l'excepció assenyalada, com veurem en les pàgines que segueixen, de Joan Pere Fontanella, que sí que s'hi refereix expressament, mentre que en Jaume Càncer i Lluís de Peguera es dedueix pel tractament que fan de l'institut de la imputació en la llegítima.

16. Llevat del tractament que fa de l'*actio familiae erciscundae* Antoni OLIBA, *Comentaris sobre 'De actionibus'*, vol. II, Barcelona, 1606 (edició facsímil, amb estudi introductor de Carlos J. Maluquer de Motes i Bernet i Antoni Vaquer Aloy, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, 1998, p. 413 i s.), i també en els heretaments Joan Pere FONTANELLA, *De pactis nuptialibus sive de capitulis matrimonialibus tractatus*, vol. I, Ginebra, 1752, clàusula IV, glossa IX, part 2. És simptomàtic d'aquesta realitat el fet que en la primera edició del *Formulario de notaría*, Barcelona, Imprenta de José Rubió, 1836, el notari Fèlix M. Falguera no inclogués cap formulari de participació de l'herència.

17. Richard HYLAND, *Gifts. A Study in Comparative Law*, Nova York, Oxford University Press, 2009, explica detalladament aquest canvi de paradigma, que va arribar fins al punt, en els primers temps revolucionaris, d'establir la prohibició de les donacions de pares a fills, tal era l'odi cap a la pràctica de la primogenitura, i l'efecte discriminatori que les donacions produïen entre els fills dins una mateixa família, que va provocar aquesta reacció antagònica cap al que les donacions havien significat fins llavors. El canvi radical operat es pot copsar amb les pràctiques familiars de transmissió de la riquesa al Rosselló abans de la Revolució, Joan PEYTAVÍ DEIXONA, *La família nord-catalana: matrimonis i patrimonis (s. XVI-XVIII)*, Perpinyà, Trabucaire, 1996. Sobre les pràctiques jurídiques familiars tradicionals catalanes, són d'interès els treballs de Josep M. PUIG SALELLAS, *De remences a rendistes: els Salellas (1322-1935)*, Barcelona, Fundació Noguera, 1996, i *Història difícil de quatre dones*, Barcelona, Edicions 62, 2008.

18. Agustí M. BASSOLS I PARÉS, *La col·lació en el dret civil de Catalunya*, p. 151.

repartir el cabal relict, és que la llei pressuposa en els causants la voluntat que tots els fills siguin tractats igual, en el conjunt que formen la vida i la mort representades per donacions i herència. Aquesta idea, però, és estranya al sentit tradicional i al fonament històric de l'institut de la col·lació, clarament en dret català, i pressuposa, d'una banda, una llegítima llarga i que els legitimaris siguin hereus o tinguin dret a una quota de l'herència, a més que *totes* les donacions per defecte siguin col·lacionables i, per tant, imputables a la llegítima. En dret català, per contra, i com tot seguit es veurà, la llei, reflectint la voluntat dels particulars, no ha volgut la igualtat dels fills en la successió, i les donacions no s'han considerat com una anticipació de l'herència.¹⁹ Pròpiament, en dret català, les donacions s'han vist sempre com una forma de tractar els fills de manera desigual, d'acord amb el que lliurement els pares consideren que correspon fer amb cadascun d'ells, i, per descomptat, els pares no han estat mai vinculats per una obligació de donar en els mateixos termes a tots els fills o de compensar aquestes donacions per via hereditària.

La idea de la igualtat en la successió i en la partició és estranya als principis successoris catalans, en què preval la llibertat de la persona causant, així com a la manera com hi ha operat tradicionalment la col·lació, que hauria de reflectir en la partició l'escreix que s'hauria pogut donar en la imputació a la llegítima del dot i les donacions per raó de matrimoni, res més. Per contra, les donacions no eren per regla general una part anticipada de l'herència, a compensar en un futur en la successió. Aquesta idea falsament estesa té molt a veure amb la recepció doctrinal de la regulació que de la col·lació en fa el Codi civil espanyol (CC) d'acord amb el model del Codi civil francès, i poc amb la concepció tradicional a Catalunya, on no complia aquesta funció, en haver quedat al marge de la influència de les primeres codificacions.²⁰

El principi de la igualtat dels fills parteix de l'apriorisme del punt de vista dels descendents, en funció de si poden resultar-ne afectats negativament, però no del punt de vista de la persona causant ascendent, que no s'hi ha pronunciat. La successió de normes en el dret romà, amb regulacions clarament divergents a què de manera anacrònica i descontextualitzada s'ha pogut recórrer, també ha contribuït en l'assumpció d'aquestes falses premisses i equívocs. Les relacions familiars a Catalunya, entre pares i fills, han estat presidides pel principi de la llibertat, i hi és aliè i bandejat el d'igualtat o uniformitat, llevat d'allò mínim que la llei estableix en vida en forma d'aliments i el que resulta de la potestat, així com de la llegítima amb motiu de la mort. Altres posicions són defensables, i regeixen per a altres ordenaments, fins a punts d'uniformitat asfixiant, però

---

19. Lluís PUIG I FERRIOL, *Institucions del dret civil de Catalunya*, p. 663; Encarna ROCA I TRIAS, *Natura i contingut de la llegítima en el dret civil català*, p. 174.

20. Cf. Lluís PUIG I FERRIOL en les notes a l'obra de Theodor KIPP, *Derecho de sucesiones*, vol. II, *Estudios de comparación y adaptación a la legislación y jurisprudencia españolas de Ramón María Roca Sastre. Segunda edición a cargo de Luis Puig Ferriol y Fernando Badosa Coll*, Barcelona, Bosch, 1976, p. 307.

no hi ha res que ens porti a afirmar per a Catalunya l'existència d'una voluntat presumpta dels pares de tractar tots els fills igual, de manera que s'hagin de dissenyar les institucions jurídiques per tal que s'acompleixi aquest principi d'igualtat en les relacions familiars.²¹

En efecte, a l'obertura de la successió, cal pensar que la persona causant ha disposat en testament la seva lliure voluntat, tenint en compte totes les circumstàncies necessàries per a formar la seva decisió, i el mateix cal dir de les donacions atorgades en vida, en què no s'ha fet cap referència al fet que constitueixin una anticipació de l'herència. De manera que la igualtat que resultaria d'aplicar a la successió d'aquesta persona testadora una concepció errònia de la col·lació, com a instrument per a aconseguir una presumpta igualtat desitjada, seria contradictori amb el que es té com a assumit en la pràctica catalana, i només s'hauria de procedir a col·lacionar donacions si la persona causant així ho ha volgut i manifestat expressament.

De la institució dels fills de la persona causant per parts iguals no se n'hauria de deduir que el testament serveix per a compensar les donacions fetes en vida, mitjançant l'artificiosa col·lació *ex lege*, ans tot el contrari. Seria de la institució en quotes desiguals dels fills o de l'ordenació de prellegats, o bé l'apartament de l'herència d'algun d'ells, restringint-ne la participació a la llegítima, i l'ordenació de llegats a favor d'algun dels fills o descendents, i caldria deduir la voluntat de la persona causant de compensar mitjançant la successió el que va disposar en vida, si és que així ho vol. Si el testament per llei es restringeix a ordenar la successió, la institució de fills cohereus en parts iguals no hauria de portar a cap altra conclusió que aquesta. El dret de successions ofereix a la persona causant multitud d'instruments per tal d'aconseguir la participació igual o desigual en el seu patrimoni dels descendents, tècnicament superiors a la complexa col·lació de donacions. En ser el testament la llei de la successió, per imperatiu legal no se n'hauria de permetre la correcció amb una col·lació de les donacions fetes lliurement en vida per la persona causant, sobre les quals aquesta no es va manifestar en termes d'anticipació de l'herència ni d'igualtat amb els altres descendents. Una altra cosa succeeix quan això darrer ha estat expressament volgut i declarat per la persona causant. Amb tot, i com en molts altres ordres, aquesta concepció tradicional viscuda entre nosaltres es va difuminant per la concurrència de circumstàncies i influències diverses dels temps presents.

---

21. Amb tot, la visió contrària està força estesa, per les raons apuntades, cf. Enric BRANCÓS NÚÑEZ, «Estructura i contingut del futur Codi civil de Catalunya. Successions», a UNIVERSITAT DE GIRONA, ÀREA DE DRET CIVIL (coord.), *El dret civil català en el context europeu: Materials de les Dotzenes Jornades de Dret Català a Tossa* (Tossa de Mar, 26 i 27 de setembre de 2002), p. 195 i s.

Les donacions col·lacionables

La col·lació implica que determinades atribucions fetes en vida a favor dels cohereus es consideren com si idealment formessin part de l'herència, hi tornen a l'efecte de la partició, i s'imputen a la part que correspon adjudicar a la persona beneficiària, amb l'increment corresponent de participació efectiva dels altres cohereus. Hom parla a la pràctica de donacions col·lacionables, si bé l'apartat 1 de l'article 464-17, i per a comprendre tots els casos possibles, es refereix de manera més oberta a atribucions fetes per la persona causant per actes entre vius a favor dels descendents.²² La noció d'aquestes atribucions col·lacionables la dóna l'article 451-8, en cas d'imputació de donacions i atribucions a la llegítima, per la remissió que hi fa l'article 464-17, però només per a les atorgades per actes entre vius. Això ens emmena a considerar únicament les donacions a les quals la persona causant ha atribuït expressament el caràcter d'imputables, així com les que ho són per defecte o *ex lege*, d'acord amb la lletra a de l'apartat 2 de l'article 451-8.

En dret català hi ha una simetria entre col·lació i imputació legitimària d'actes atorgats entre vius, de manera que, a reserva de disposició en un altre sentit de la persona causant, tot el que és col·lacionable en la quota hereditària ho és perquè també és imputable a la llegítima individual. Per contra, no tot el que és imputable a la llegítima en sentit ampli, com resulta de l'article 451-7.1, és col·lacionable. Els prelegats ordenats a favor dels cohereus no estan sotmesos a col·lació, tampoc no ho estan les donacions per causa de mort, les atribucions particulars en pacte successori, ni les assignacions de béns al pagament de llegítimes si no s'han fet efectives en vida de la persona causant.²³ D'acord amb l'article 464-17 la col·lació es restringeix estrictament a les donacions o atribucions gratuïtes imputables atorgades entre vius.

Com ja s'ha apuntat, en el dret tradicional la col·lació ha estat una institució poc viscuda a la pràctica, com també ho ha estat la partició de l'herència fins a temps recents. En la nostra tradició jurídica es tractava de la imputació de donacions a la llegítima, amb l'estricta limitació a les conegudes com a donacions *ob causam*, les quals eren també les úniques que podien estar subjectes a col·lació. En el dret romà justiniàneu *dos*, *donatio propter nuptias* i *donatio ad emendam militiam* eren les atribucions col·lacionables, i aquest fou el dret rebut a Catalunya, amb el mateix fonament material que en el dret romà. Així es reflecteix en la Pragmàtica del 1343, de vigència general a Catalunya des del

---

22. Així, Pedro del POZO CARRASCOSA, Antoni VAQUER ALOY i Esteve BOSCH CAPDEVILA, *Derecho civil de Cataluña*. *Derecho de sucesiones*, p. 593, hi entenen també compresos supòsits com els de la condonació d'un deute.

23. Pel que fa a les donacions *mortis causa* així s'afirma a la sentència de l'AP de Barcelona de 28.7.2000 (JUR 306780). Contràriament s'hi pronuncien, PUIG I FERRIOL, *Institucions del Dret Civil de Catalunya*, p. 663; BASSOLS I PARÉS, *La col·lació en el dret civil de Catalunya*, p. 150.

1547, que fa referència només al dot i a les donacions per raó de matrimoni: «*donationem Patri propter nuptias, seu dotem Matri donatam*», que eren les úniques a imputar a la llegítima o col·lacionar en la partició.²⁴

En la col·lació es tractava d'afegir a la massa hereditària els béns que havien sortit del patrimoni de la persona causant en vida en compliment d'un deure, i per a anticipar la llegítima. Atès que amb el dot o les donacions per raó de matrimoni es considerava que la persona causant estava complint una obligació familiar o natural, pel cas en què aquesta obligació no s'hagués complert en vida a favor dels altres descendents legítims s'hauria d'igualar en la successió mitjançant la col·lació.²⁵ No hi ha en la col·lació, doncs, tal com s'ha entès de sempre a Catalunya, un fonament d'igualtat dels descendents pel que fa a les donacions o liberalitats atorgades per la persona causant, ans tot el contrari. En la col·lació només s'igualava o es compensa el mínim a què tots els descendents tenen dret en concepte de llegítima, que si s'ha anticipat per mitjà de dot o donació per raó de matrimoni s'haurà de compensar en la successió, pel cas que els altres descendents no l'hagin rebut en vida. Tornen idealment al patrimoni de la persona causant convertit en herència els béns que igualment haurien sortit d'aquesta per a pagar la llegítima, però no les altres donacions que porten causa de la llibertat de disposició que té la persona causant en vida.

Significa una greu preterició del sentit mateix de les donacions en dret català pensar que l'institut de la col·lació persegueix la igualtat dels fills de la persona causant sobre la totalitat d'aquestes. En la nostra tradició es distingia entre donacions *ob causam* i donacions *simplices*. Les primeres eren les úniques imputables a la llegítima i, per tant, col·lacionables si excepcionalment es donava la situació de comunitat hereditària. En les donacions *ob causam* es considerava que s'atorgaven per necessitat o obligació i que n'estava exclòs l'ànim liberal propi de les donacions, de manera que, com afirmava Fontanella, «*ob causam necessariam, liberalitatem excludentem, nec a liberalitate procedit, nec non jure cogente*»,²⁶ i per això implicaven una anticipació de la llegítima com apuntava Càncer, «*donatum filio ob causam matrimonii contrahendi censeatur pro legitima datum*».²⁷ Aquestes donacions, que eren el dot i la donació per raó de matrimoni, s'atorgaven per compliment del que es considerava un deure natural amb els fills (en el dot amb les filles i en les donacions *propter nuptias* amb els fills), i no es podien considerar participant de l'ànim liberal, perquè es feien

---

24. Així es pot llegir també en la Sentència del Tribunal de Cassació del 23.9.1936, que qualifica de no col·lacionables les donacions *simplices*, mentre que sí que ho són les dotals i les antenuptials, d'acord amb el dret romà rebut. Sobre la Pragmàtica, Encarna ROCA I TRIAS, *Natura i contingut de la llegítima en el dret civil català*, p. 190.

25. Amb suport en la doctrina dels autors de la tradició jurídica catalana, Encarna ROCA I TRIAS, «La extinció de la llegítima», a CÀTEDRA DURAN I BAS, *Estudios sobre la legítima catalana*, Barcelona, 1973, p. 361 i s., p. 392.

26. Joan Pere FONTANELLA, *De pactis nuptialibus I*, clàusula IV, glossa I.

27. Jaume CÀNCER, *Variarum resolutionum iuris universalis caesarei, pontificii et municipalis Principatus Cathalauniae*, Venècia, 1760, part I, cap. II, núm. 7 i 8.

per necessitat o obligació.²⁸ En efecte, en paraules de Lluís de Peguera, «quia donatio ob causam non est proprie donatio nec liberalitas», més aviat s'entenia com una «permutatio».²⁹ Es consideraven, aleshores, com una bestreta del deure legitimari i com a tals havien de ser imputades i col·locionades, amb la simetria esmentada entre tots dos instituts.³⁰ La doctrina catalana les restringia a aquestes dues atribucions, i així s'establia en la Pragmàtica del 1343, generalitzada per tot Catalunya amb la Constitució del 1547.

En els termes tradicionals esmentats, es va recollir l'institut de la col·lació en la CDCC del 1960, en l'article 273, amb una lleugera ampliació de casos per la influència doctrinal de la romanística, en traslladar pel dret civil vigent a Catalunya el dret romà justinianeu, en el qual eren col·locionables les donacions dels pares per a facilitar l'establiment dels fills (l'anomenada *donatio ad emendam militiam*)³¹ i que va provocar en el text compilat una asimetria amb el règim de la imputació a la llegítima en l'article 132 CDCC, corregida ja en el CS.

En la pràctica catalana, doncs, s'entenia que només en les donacions fetes en vida en compliment d'una obligació dels ascendents amb els descendents hi havia deure de col·locionar, perquè s'afirmava que aquests béns havien sortit forçosament del patrimoni de la persona causant i s'hi havien de considerar inclosos en el moment de l'obertura de la successió. Es tractava de casos clarament tipificats i sobre els quals a la pràctica no hi havia dubte del caràcter d'anticipació de la llegítima, amb renúncia sovint al suplement. És il·lustratiu d'aquesta pràctica que Falguera inclogui, junt amb els formularis del dot, la clàusula de renúncia a la llegítima, d'acord amb el tradicional pacte d'acontentament,³² i que Brocà també s'hi refereixi en tractar de les donacions per raó de matrimoni, que incorporaven la renúncia a la llegítima futura i al suplement.³³

---

28. Cf. Joan EGEEA FERNÁNDEZ, «Comentari als art. 340 i 341», a Manuel ALBALADEJO, *Comentarios al Código civil y Compilaciones forales*, tom XXX, *Artículos 277 al final. Compilación de Cataluña*, p. 775 i s., p. 791.

29. Lluís DE PEGUERA, *Decisionum aurearum ex variis Sacri Cathaloniae Senatus conclusionibus collectarum, discursuq. theorico & practico compactarum*, Barcelona, 1611, vol. II, cap. 15.

30. Tocant a aquesta simetria amb la col·lació, afirmava FONTANELLA, *De pactis nuptialibus I*, clàusula IV, glossa I, sobre la qüestió, «ad imputationem in legitimam eodem modo respondemus».

31. Cf. Josep PELLA FORGAS, *Código civil de Cataluña*, p. 113; Antoni M. BORRELL I SOLER, *Derecho civil vigente en Cataluña*, p. 500; també Felipe CLEMENTE DE DIEGO i JOSÉ M. NAVARRO DE PALENCIA, *Fuentes legales de la colación en derecho catalán común*, p. 295.

32. FÈLIX M. FALGUERA, *Formulario de notaría*, p. 126.

33. Guillem M. de BROCÀ I MONTAGUT, *Historia del derecho de Cataluña, especialmente del civil y exposición de las instituciones del derecho civil del mismo territorio en relación con el Código civil de España y la jurisprudencia*, Barcelona, Herederos de Juan Gili, 1918 (reproducció anastàtica de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1985, p. 743); en els mateixos termes Pere Nolasc VIVES I CEBRIÀ, *Traducción al castellano de los Usages y demás derechos de Cataluña que no están derogados o no son notoriamente inútiles, con indicación del contenido de éstos y de las disposiciones por las que han venido a serlo, ilustrada con notas sacadas de los más clásicos autores del Principado*, vol. II, 2a ed., Barcelona, 1862 (edició anastàtica amb estudi introductor de Joan Egea Fernández, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, 1989, p. 263).

La regla general en matèria d'imputació

La remissió que l'article 464-17 CCCat fa a la imputació de les donacions a la llegítima, com a cas en què opera la col·lació de béns en la quota hereditària, porta a examinar el règim de la matèria en dret català, atès que la col·lacionabilitat resultarà en la majoria de casos de la imputació a la llegítima de la donació. Com ja s'ha apuntat, el règim de col·lació i imputació és coincident pel que fa a les atribucions per actes entre vius i ambdues participen de les consideracions que suara s'han fet.

La imputació legitimària està regulada en l'article 451-8, com a forma extrahereditària amb què la llegítima es pot percebre, complementant l'article 451-7, que regula les formes hereditàries d'atribució de la llegítima. L'article 451-8.1 formula amb nitidesa la regla general tradicional pel que fa a les donacions, i que només la desafortunada redacció de l'article 359 CS impedí que fos assumida sense dubtes a la pràctica de manera generalitzada. Partint del fet que el dret a la llegítima s'adquireix amb la mort de la persona causant, que la llegítima és de reduïda extensió i que les relacions patrimonials familiars estan presidides pel principi de la llibertat civil, a Catalunya les donacions fetes per la persona causant en vida a favor dels legitimaris no són un acompte o una anticipació de la llegítima futura i, com a tals, no s'imputen per defecte a la llegítima en la successió de la persona donant. Consegüentment, el mateix cal dir en matèria de col·lació de donacions en les quotes hereditàries. Aquesta ha estat la regla immemorial en dret català, viscuda pels particulars, assumida així per generacions dels nostres pràctics i afirmada reiteradament pels autors de la millor doctrina.³⁴

A l'anterior argument legal se n'hi afegeix un altre de caràcter negocial que també és clàssic en dret català: per tal que una donació pugui ser considerada una bestreta o un acompte de la llegítima, cal que la persona donatària conegui expressament el caràcter anticipatori de la llegítima que implica la donació i l'aprovi en acceptar aquesta. Sense l'aprovació de la persona donatària a la voluntat revelada per la persona causant, no hi haurà imputació possible. Així resulta de l'article 451-8.1, que es refereix al «pacte exprés d'imputació».

---

34. Cf. Encarna ROCA i TRIAS, *Natura i contingut de la llegítima en el dret civil català*, p. 165; Encarna ROCA i TRIAS, «Comentari als articles 122 a 146», a *Comentarios al Código civil y Compilaciones forales*, p. 112; Josep M. PUIG SALELLAS, *Sobre preterición no errónea y desheredación injusta*, p. 141. En la jurisprudència de cassació, s'ha afirmat així, entre d'altres, en la Sentència del TSJC del 4.4.2005 (*Repertorio de jurisprudencia [RJ]* 2007\1812): «Per tal que les donacions atorgades entre vius pel testador puguin ser imputables a la llegítima, és necessari que la donació s'hagi fet amb l'expressa prevenció que l'acte de liberalitat sigui imputat al pagament de la llegítima o que serveixi de pagament o bestreta d'aquesta, prevenció que s'ha de fer en el moment d'atorgar la donació, i no per declaració efectuada amb posterioritat en testament o en una altra declaració fefaent de voluntat del *de cuius*, ja que en resultar afectada la persona donatària en un dret de caire forçós i irrenunciable (almenys a priori) és clar que ha de conèixer les circumstàncies referents a la imputació, per a decidir si accepta allò donat amb l'expressa atribució legitimària.»

La persona causant podrà dispensar posteriorment aquest caràcter de manera lliure, en cas d'haver-lo acceptat la persona donatària, però no podrà afegir-lo després sense el consentiment de la persona donatària.

La llei exigeix la constància expressa del caràcter imputable en el moment d'atorgar la donació, és a dir, que la persona causant digui de manera tècnica que és imputable o bé col·locionable, o de manera més oberta que es fa en pagament o a compte de la llegítima.³⁵ Aquesta regla planteja problemes amb les donacions verbals, en les quals la constància per escrit no es dóna. La validesa d'aquestes donacions (art. 531-12.2) no hauria de ser incompatible amb la possibilitat d'atribuir el caràcter d'imputable, que s'haurà de provar posteriorment. En la jurisprudència s'ha considerat que és possible la imputació «de manera expressa, encara que no escrita» que de vegades es «reitera» amb posterioritat en testament o en document notarial.³⁶ Per descomptat que la manifestació feta per la persona testadora en el sentit que els legitimaris ja han rebut en vida el que els corresponia, fins i tot amb escriure, no té cap efecte en termes d'imputació legitimària i la prova de l'existència de la donació i el caràcter d'imputable correspondrà a l'hereu.³⁷

Les excepcions a la regla general sobre imputació

El dret de la Compilació i del Codi de successions recollia els casos tipificats socialment i jurídicament en què es produïa una imputació d'atribucions a la llegítima per defecte, que eren els del dot, l'aixovar, les donacions matrimonials i les capitulars, a més de les quantitats assenyalades o assignades per la persona causant en capítols en concepte de llegítima (art. 132 i 134 CDCC i art. 359.1r i 2n CS). En aquests casos, hi havia la consciència social de complir amb un deure i, per tant, d'estar satisfent ja en vida a favor de tots els fills el que la llei reservava com a llegítima als descendents en l'herència futura. A vegades, les anteriors atribucions anaven acompanyades d'un pacte d'acomentament en què el descendent renunciava al suplement sobre la llegítima futura, i que ara recull l'article 451-26.2.c.³⁸

---

35. José Luis MEZQUITA DEL CACHO, «Comentari als articles 43 i 44», a Lluís JOU i MIRABENT (coord.), *Comentarios al Código de sucesiones de Cataluña*, p. 159.

36. Cf. Sentència del TSJC del 4.4.2005 (RJ 2007\1812).

37. Així en les sentències del TSJC del 24.4.2003 (RJ 5394), del 31.3.1999 (RJ 2000\4122), del 23.11.1998 (RJ 1999\1340), del 21.3.1991 (RJ 1992\3902) i de l'AP de Barcelona del 23.11.2006 (JUR 2007\194814).

38. Sobre aquest pacte en el nou llibre IV, Paloma de BARRÓN ARNICHES, «Comentari als articles 451-25 a 451-27», a Joan EGEA FERNÁNDEZ i Josep FERRER RIBA, *Comentarios al libro cuarto del Código civil de Catalunya*, vol. II, p. 1432 i s.; al Codi de successions, Lluís JOU i MIRABENT, «Comentari als articles 350 a 378», a Lluís JOU i MIRABENT (coord.), *Comentarios al Código de sucesiones de Cataluña*, p. 1268; Paloma de BARRÓN ARNICHES, «El pacto de renuncia a la legítima futura en el derecho civil de Cataluña», *Revista Jurídica de Catalunya* (Barcelona) (1993),

El llibre IV, però, amb un gran desencert en la meua opinió, ha introduït de manera radicalment nova en dret català uns casos d'imputació per defecte o *ex lege* de determinades donacions, qualificades per llur finalitat. La mesura és criticable per diversos motius. En primer lloc, perquè la regla és contrària als fonaments seculars del dret català de successions, que es basa en la llibertat de testar i no pressuposa la igualtat dels fills. En segon lloc, i com es veurà, perquè els supòsits de fet són clarament indeterminats i no hi ha una tipificació clara de les donacions que s'hi han d'entendre compreses. En cada cas caldrà procedir a qualificar *ex post* la donació feta per veure si recau en les que la llei estableix com a imputables. En tercer lloc, perquè no té cap sentit distingir entre tipus de donacions per la finalitat a què responen, atès el context actual de llibertat en les relacions familiars, d'inexistència d'una obligació de dotar els fills i d'atipicitat negocial en dret patrimonial. Les donacions es caracteritzen per ser una disposició a títol gratuït de la persona donant, i no per la finalitat a què responen.³⁹ La categoria de les donacions *ob causam* no té aquí cap sentit, a l'efecte de desigualar successòriament els fills en la llegítima i, de retruc, en les quotes hereditàries per efecte de la col·lació. Com és obvi, la riquesa adquirida per la persona donatària es pot transformar i esmerçar de maneres molt diverses al llarg del temps, sense respectar la finalitat inicial de la donació. El que en un moment va constituir el primer habitatge pot ser venut i amb posterioritat la persona donatària pot adquirir amb el seu producte qualsevol bé. En darrer terme, la mesura és criticable d'acord amb els fonaments negocials de la imputació de donacions en dret català, perquè pressuposen que en cada cas hi haurà una informació cabdal per a la persona donatària sobre el caràcter de la donació, perquè s'hi pronunciï amb fonament, cosa que la llei no exigeix.

Aquests casos els estableix la lletra *a* de l'article 451-8.2 i, d'una manera que es pot considerar capriciosa, estableixen una excepció a la regla general de no-imputació de donacions quan aquestes estiguin destinades a una determinada finalitat, que consisteix en l'adquisició del primer habitatge de la persona donatària o emprendre aquest una activitat professional, industrial o mercantil que li proporcioni independència personal o econòmica. Els casos legals són d'interpretació estricta. És a dir, no s'hauria d'admetre fer-ne una interpretació extensiva, de manera que totes les donacions destinades a habitatge fossin imputables. Sí que ho serien tant la mateixa donació de l'habitatge com dels diners per a adquirir-

---

p. 325 i s.; en el marc del dret tradicional i sota la Compilació, Ferran BADOSA COLL, «Comentari als art. 26 a 37», a Manuel ALBALADEJO, *Comentarios al Código civil y Compilaciones forales*, tom XXVII, vol. 1, *Artículos 1 a 51. Compilación de Cataluña*, Madrid, Edersa, 1981, p. 484 i s., p. 495; Encarna ROCA i TRIAS, «Comentari als articles 122 a 146», a *Comentarios al Código civil y Compilaciones forales*, p. 247; Pablo SALVADOR CODERCH, «Comentari al títol IV. De la successió intestada», a Manuel ALBALADEJO, *Comentarios al Código civil y Compilaciones forales*, tom XXIX, vol. 3, *Artículos 248 a 276. Compilación de Cataluña*, Madrid, Edersa, 1986, p. 1 i s., p. 16.

39. Sobre la qüestió, amb els antecedents de la tradició jurídica, Encarna ROCA i TRIAS, «Comentari als articles 122 a 146», a *Comentarios al Código civil y Compilaciones forales*, p. 112 i s.

lo,⁴⁰ però no ho són la donació per a adquirir una segona residència ni tampoc la destinada a adquirir un segon o ulterior habitatge, i menys ho és la destinada a la rehabilitació d'habitatge i tampoc no hi encaixa la cessió gratuïta de l'ús d'un habitatge. No s'inclouen tampoc dins el segon cas les molt freqüents donacions d'accions o participacions de l'empresa familiar quan la persona donatària ja té independència personal o econòmica, que són la majoria de casos, i que solen produir-se quan la persona donant es jubila, atesos els beneficis fiscals que té. Per descomptat que la inclusió o exclusió d'aquests casos, en termes de qualificació *ex post*, donarà lloc a conflictivitat judicial a la pràctica i a resolucions *ad hoc*,⁴¹ a més d'una incomprendible sensació d'injustícia entre els afectats, tot el contrari del que la llei hauria de perseguir. Més encara si tenim en compte que la persona donant pot haver fet donacions de quantitat igual o similar a tots els fills, amb finalitats o objecte ben diferents, on l'únic que compta és el valor que tenen, i en aquests casos, a reserva de previsió expressa, la llei procedirà sense solta a desigualar els fills quan han rebut donacions d'import igual. Al desgavell creat cal afegir-hi el problema del dret transitori sobre aquesta mena de donacions pel que fa a les anteriors a l'1 de gener de 2009, atorgades quan eren vigents els articles 43, 44 i 359 del CS, a més del conflicte mòbil en el dret aplicable que es pugui donar.⁴²

L'excepció introduïda es restringeix a aquests casos concrets, i es manté la regla general per a la resta de donacions, tot i que la distorsió en el sistema, prou important, pot portar a un desequilibri que en el futur emmeni el dret català a cedir inevitablement en el seu criteri i a incorporar la regla d'imputació i col·lació general vigent al CC. En el fons, la nova regla pressuposa un cert paternalisme social i una voluntat dirigista sobre les relacions econòmiques dels pares amb els fills. A Catalunya ha regit la llibertat en aquest àmbit i els pares tenen dret a decidir si fan donacions als fills i si volen compensar-les en vida o bé en llur successió. No és tasca de l'òrgan legislador pressuposar una conducta igualitària dels progenitors amb els fills en funció de la finalitat de les donacions que els fan.⁴³ En aquesta matèria calia haver mantingut la regla tradicional o bé

---

40. Malgrat els problemes de computació a què això pot donar lloc en la pràctica, cf. Sentència del TSJC del 6.3.2008 (JUR 284859).

41. Així ho reconeix, malgrat la valoració favorable de la norma, Josep FERRER RIBA, *Tradicció heretada i innovació en el nou llibre quart del Codi civil de Catalunya*, p. 25.

42. Sobre les qüestions de dret transitori en el dret de successions català, Ferran BADOSA COLL, «Comentari a les disposicions transitòries», a Joan EGEA FERNÁNDEZ i Josep FERRER RIBA, *Comentaris al llibre quart del Codi civil de Catalunya*, vol. II, p. 1684 i s.

43. Cal tenir en compte, a més, que a aquest estat de coses s'hi ha afegit la Llei 19/2010, del 7 de juny, de regulació de l'impost sobre successions i donacions, amb la introducció, als articles 47 i s., d'una «Reducció per la donació de diners per a constituir o adquirir una empresa individual o un negoci professional o per a adquirir participacions en entitats» en favor de descendents que no tinguin més de 40 anys, així com als articles 54 i s., d'una «reducció per la donació d'un habitatge que ha de constituir el primer habitatge habitual o per la donació de diners destinats a l'adquisició d'aquest primer habitatge habitual» en favor de descendents que no tinguin més de 36 anys. En tots dos casos sembla que hi hagi un cert paral·lelisme amb els nous supòsits de donacions imputables i, per tant, col·locacionables de la lletra a de l'article 451-8.2.

canviar-la radicalment i acceptar resignadament el canvi de mentalitat amb la victòria de la influència del CC, que representa la concepció contrària i que pressuposa una llegítima llarga, que iguala els fills, i que dóna lloc a conflictivitat sobre la prova de les donacions.⁴⁴

Les donacions no col·lacionables

No seran col·lacionables les donacions que no siguin imputables, per tant, les conegudes tradicionalment com a simples, aquelles en què la persona donant no ha advertit la persona donatària d'aquest caràcter ni la llei el pressuposa com a supòsit que és excepció de la regla general. D'antuvi cal afirmar que no hi ha res més allunyat i contrari al principi d'igualtat o uniformitat entre els fills que l'atorgament de donacions en favor seu. Com s'ha insistit prou, el dret català no ha perseguit la igualtat entre els fills, mentre que aquest principi sovint informa d'altres ordenaments en què la llegítima és igual o superior a la meitat de l'herència. Per als juristes catalans de la tradició clàssica, les donacions servien pròpiament per a desigualar els fills, per a mostrar les preferències del progenitor donant envers ells, per a fer el que es creia que calia amb cadascun, fins i tot per a atreure'n el favor i l'atenció durant la vellesa, i en cap cas es consideraven sotmeses a col·lació. Així, Càncer afirmava que només hi havia d'haver igualtat i, per tant, col·lació, en les donacions que es fessin per necessitat o obligació —les *ob causam*—, mentre que per a les donacions simples, que es fan per a distingir els fills, imposar-ne la col·lació en desnaturalitzaria el sentit.⁴⁵ Segles a venir es pronunciaria en termes semblants de continuïtat catalana Pella i Forgas, en considerar que si determinats béns han sortit lliurement del patrimoni de la persona causant en vida en forma de donacions no hi han de tornar idealment a la mort per afegir-los a l'herència, atès que les donacions simples es fan per a mostrar la preferència envers un fill.⁴⁶

Aquest és el sentit que s'ha anat donant a Catalunya a les donacions entre pares i fills i que el llibre IV ha trastocat amb la inclusió d'uns casos en l'article 451-8.2.a que si bé poden reflectir el que antigament eren les donacions *ob causam*, com a dotació o per a l'establiment dels fills, actualment no tenen cap mena de sentit i s'allunyen de la realitat social a què s'han d'aplicar. Deixant

---

44. Es pronuncia favorable al canvi de criteri, Martín GARRIDO MELERO, *Derecho de sucesiones*, p. 826.

45. Jaume CÀNCER, *Variae resolutiones*, part I, cap. II, núm. 7 i 8. En aquests termes, i per bé que hom pugui entendre que la imputació per defecte eixampla indirectament l'àmbit de llibertat de testar, tal com ho apunta Josep FERRER RIBA, *Tradició heretada i innovació en el nou llibre quart del Codi civil de Catalunya*, p. 24, això significa incidir en contra de la naturalesa i el sentit de les donacions, que queden distorsionades i afaiçonades com a mera anticipació de l'herència i no com a acte lliure de liberalitat entre vius que són les donacions.

46. Josep PELLA FORGAS, *Código civil de Cataluña*, p. 113, que explica que les «simplices donaciones» consisteixen en «un mer acte de liberalitat del pare només per la preferència o l'afecte pel fill».

de banda la indeterminació dels supòsits de fet en l'article 451-8.2, qüestió ja apuntada, i com de desgraciat pot arribar a ser que a la mort dels pares els fills es puguin retreure o fer-se qüestió de les donacions de les quals els pares els van fer lliurement en vida, en aquests nous casos falla el requisit tradicional que es donava en el dot i la donació *ob causam matrimonii*, que era el sentit d'obligatorietat i d'igualtat en la relació entre els fills, com a bestreta de la llegítima. Actualment, no hi ha res que obligui un progenitor a donar a un fill per establir-se, sigui en forma d'habitatge o per emprendre una activitat professional o empresarial.

La dotació dels progenitors a favor dels fills no forma part dels deures que resulten de la relació de filiació. Això vol dir que un progenitor podrà perfectament atorgar una donació de les esmentades en la lletra *a* de l'article 451-8.2 a favor d'un descendent i no voler-ho fer per a un altre, o bé atorgar una donació *simple* a favor d'aquest, en igualació voluntària de l'altra donació, d'una quantitat de diners perquè en faci el que vulgui. A dia d'avui, no té cap sentit parlar de donacions finalistes a favor dels fills —*ob causam*— i menys encara sostenir que la llei ha de procurar la igualtat entre els fills pel que fa a les donacions. En el dret tradicional, el que qualificava una donació d'*ob causam* era el context o la raó per la qual s'atorgaven, el matrimoni, i no el destí material que es donés als béns rebuts. No té cap base real, doncs, establir com a presumpció *ex lege*, i invertir la vigència general del principi de llibertat, que *tots* els catalans tenen la intenció de tractar *igual* patrimonialment *tots* els fills, ni tan sols per a determinats tipus de donacions com serien les de l'article 451-8.2.a. Afirmar que l'herència serveix per a compensar per causa de mort el lliure capteniment dels pares amb els fills en vida pel que fa a donacions, implica allunyar-se de la pràctica real catalana i dels principis que informen el nostre dret de successions. Per a confirmar-ho n'hi hauria prou amb la consulta als notaris de Catalunya sobre les col·lacions en què han intervingut en el seu exercici professional, àdhuc per a les herències no sotmeses al dret català. A tot això s'hi ha d'afegir que és una institució sobre la qual no hi ha cap previsió fiscal específica per a les conseqüències que té un cop feta la partició.

La manca de sentit de la regla introduïda amb el llibre IV es pot percebre fàcilment de les disfuncions que a la pràctica pot portar, assumint que la persona donatària testadora no té una informació perfecta sobre el règim jurídic vigent, com en la gran majoria de casos sol passar, a banda del dret transitori i de la llei aplicable. En primer lloc, perquè, a manca d'informació sobre el caràcter de col·lacionable d'una donació ja atorgada, el fet d'atorgar-ne una de posterior no col·lacionable a favor d'un altre fill implicarà clarament una desigualtat no volguda per ell, amb efectes perplexos atès que precisament la persona causant podia perseguir la igualtat. En segon lloc, perquè l'atorgament de prelegats o l'establiment de quotes desiguals en la successió per a compensar les donacions fetes en vida, pot portar igualment a resultats no desitjats, si s'ignora el caràcter

ex lege de la donació feta. En tercer lloc, perquè la persona donant ha pogut voler atorgar donacions, que la llei considera col·lacionables, amb la voluntat clara de desigualar els fills donataris dels fills que no han rebut cap donació. En tots els casos, la disfunció que introdueix la llei a la pràctica és notable, per efecte d'una falsa presumpció de voluntat d'igualtat només per un tipus de donacions. Amb la nova regulació s'imposa, doncs, el consell jurídic detallat als donataris testadors catalans sobre el règim jurídic de la imputació legitimària i la col·lació hereditària, cosa que no sempre succeeix a la pràctica, i s'hi afegeix la imprecisió per qualificar els supòsits de fet de l'article 451-8.2.a. Amb tot, encara que la informació dels donants testadors fos perfecta sobre el règim jurídic de la imputació i la col·lació de les donacions atorgades, la complicació que la regla legal de defecte imposa en el sistema és criticable, perquè és molt més senzill permetre als donants ordenar la col·lació voluntària en tots els casos, que no alterar la presumpció de llibertat que hauria de resultar de la llei.

En la meua opinió, a Catalunya totes les donacions haurien de ser tingudes per defecte com a lliures, per tant, ni col·lacionables ni imputables. Aquest efecte anticipatori de la successió només hauria de resultar d'una declaració expressa dels donants en el moment de fer la donació. Les donacions en vida, com les disposicions per causa de mort, han de reflectir la lliure voluntat dels causants, de manera que si no hi ha hagut pronunciament d'aquest sobre la col·lació, la llei no l'ha d'imposar. Tal com recollia la màxima de la Novel·la 18 de Justinià: «si testamento factio nihil de illis dixerint *collationibus locus non esset*». Només si la persona causant ho vol hi ha d'haver col·lació, altrament la voluntat expressada lliurement en el testament, i en atorgar la donació, és la que ha de regir la successió sense que tingui sentit parlar d'una presumpta voluntat igualitària envers els descendents que no hi apareix.⁴⁷ Aquesta idea es reflecteix en el dret alemany, fins al punt que la col·lació només es dona en cas de successió legal o intestada, és a dir, en els casos en què la persona causant no ha exercit el dret de repartir lliurement l'herència en testament (§ 2050 Bürgerliches Gesetzbuch [BGB]), o excepcionalment en cas de successió testada si del testament en resulten les mateixes quotes que de la successió legal (§ 2052 BGB).

La dispensa de col·lació

De manera concordant amb el règim de la imputació de donacions de l'article 451-8.5, en matèria de col·lació l'article 464-17.2 estableix que el caràcter de col·lacionable de la donació no es pot afegir després de l'atorgament, però sí que es pot dispensar amb posterioritat. Igual que per a la imputació, la perso-

---

47. Felipe CLEMENTE DE DIEGO i José NAVARRO DE PALENCIA, *Fuentes legales de la colación en derecho catalán común*, p. 296.

na donant podrà invertir la regla de la col·lació *ex lege* per a determinats casos (art. 451-8.2.a) i declarar expressament que la donació no és col·lacionable. També podrà atribuir caràcter d'imputable o col·lacionable a la donació que la llei considera com a lliure, i en qualsevol cas manifestar que la donació no és col·lacionable o sí que ho és, a desgrat del que es pugui deduir del dret vigent en el moment d'atorgar-la. Aquestes decisions s'hauran de manifestar expressament en l'atorgament de la donació i hauran de ser acceptades per la persona donatària, encara que no cal fer servir el terme tècnic de *col·lació* i podrà resultar d'una altra manera.⁴⁸

Amb posterioritat, l'únic que s'admet és la dispensa de la col·lació, que podrà ser feta de manera singular per a una o diverses donacions, fins i tot parcialment, o bé de manera general per a totes les atorgades en vida a favor dels descendents, entesa com a dispensa general, prohibició o exclusió de la col·lació en la successió de la persona causant. Aquesta dispensa posterior es podrà fer en acte de darrera voluntat, revocable fins a la mort de la persona causant, o bé per acte entre vius, que ja no es podrà revocar, sigui en pacte successori, amb les limitacions de l'article 451-8.5 *in fine* o en escriptura pública a l'efecte.⁴⁹ L'apartat 2 de l'article 464-17 en cas de col·lació no ho estableix així expressament, de manera que per a aquests darrers casos s'aplica el que de manera més detallada determina l'article 451-8.5.⁵⁰

Pel que fa a la dispensa, però també per a la imposició de la col·lació, i atesa la comunicació d'efectes, a la pràctica es planteja el sentit que cal donar a l'ús indistint dels termes *imputació* i *col·lació* per part dels donants testadors, en atorgar una donació o un bé en testament. Per efecte dels clausulats de formularis de donacions i de testaments, i per influència forastera, en la pràctica catalana sovint s'utilitza de manera imprecisa el terme genèric de *col·lació* —imposant-la o dispensant-la— per a comprendre tant la imputació a la llegítima com la mateixa col·lació hereditària. Cal pensar que no hi ha dubte que quan hom es refereix a la imputació de la donació també ho fa a la col·lació, i que no hi ha més remei que admetre que quan ho fa a la segona també s'entén compresa la primera. Ara bé, la qüestió a plantejar és si la persona causant pot discriminar ambdós efectes i considerar que una donació no és imputable però sí col·lacionable i viceversa. Entenc que no hi ha cap obstacle a aquest règim jurídic diferenciat de les donacions en la successió, que resultarà de la voluntat dels donants testadors, i ha de constar expressament tant en l'atorgament de la

---

48. Cf. sentències del TSJC del 30.5.2007 (RJ 4857), de l'AP de Barcelona del 31.10.2006 (JUR 2007\227564), encara que si no consta de cap manera no podrà ser col·lacionable, Sentència de l'AP de Barcelona del 15.3.2005 (JUR 115759) i de l'AP de Girona del 12.7.2004 (AC 1614).

49. Martín GARRIDO MELERO, *Derecho de sucesiones*, p. 878.

50. Així també, Isabel VIOLA DEMESTRE, «La col·lació al llibre quart del Codi civil de Catalunya (breus notes i aproximació crítica als articles 464-17 a 464-20)», a UNIVERSITAT DE GIRONA, ÀREA DE DRET CIVIL (coord.), *El nou dret successori del Codi civil de Catalunya*, p. 610.

donació com amb posterioritat en forma de dispensa. Si no hi ha distinció feta, a la pràctica cal assumir els efectes indistints de l'ús d'ambdós termes.

La renúncia a la col·lació

A diferència de la imputació legitimària, que reverteix en ampliació de l'àmbit de llibertat de testar de la persona causant i, de retruc, pot fer-ho en la quota disponible pels hereus, la col·lació produeix un increment de la quota hereditària dels cohereus beneficiaris. La imputació de donacions a la llegítima individual no incrementa la quota legitimària a percebre pels altres descendents de la persona causant, com tampoc no ho fan la renúncia o el desheretament (art. 451-6), mentre que la col·lació sí que resulta en increment de la quota atribuïda als cohereus beneficiaris. Per aquesta raó, la llei fixa la renúncia a l'efecte positiu que resulta de la col·lació per part dels cohereus, que no tindria cap sentit en la imputació, a la qual els altres legitimaris són aliens.

Atès que l'efecte de la col·lació es manifesta en cas de partició, aquesta renúncia no es pot considerar com a renúncia parcial al títol hereditari i no entra en contradicció amb els articles 461-1 i 461-2, sobre l'exercici de la delació. La possibilitat de renúncia a la col·lació és individual de cada cohereu,⁵¹ que sí que podrà ser feta parcialment, és a dir, només en relació amb determinades donacions o per a determinats cohereus, i no reverteix en benefici dels no-renunciant ans només dels cohereus obligats a col·lacionar. El sentit de la renúncia a la col·lació resulta també del fonament de la norma, que descansa en una presumpció d'anticipació de l'herència per a determinades donacions, que els mateixos cohereus poden declarar contraris a la realitat. Entenc que aquesta renúncia es produeix per manifestació expressa, però també resulta un cop els cohereus han acceptat la partició (art. 464-10), i aquesta també s'hauria de produir en el cas freqüent a la pràctica de conversió de la comunitat hereditària en comunitat ordinària sobre cadascun dels béns de l'herència.⁵²

Diferent de la renúncia a la col·lació és l'efecte que la repudiació de l'herència té sobre la col·lació, que la impedeixen i l'eviten els cohereus repudiants, atès que només estan subjectes a col·lació els cohereus que han acceptat l'herència i no els qui l'han repudiada.⁵³ Per descomptat que la repudiació a l'herència d'un o algun dels cohereus beneficiaris de la col·lació no obsta el deure de col·lacionar de tots els cohereus obligats en benefici de la resta de cohereus o dels que arribin a ser-ho, sigui com a substituïts vulgars o per dret d'acréixer.

---

51. Lluís PUIG I FERRIOL, *Institucions del dret civil de Catalunya*, p. 668.

52. La renúncia a la col·lació del cohereu planteja la possibilitat del seu exercici en via subrogatòria pels creditors afectats, PUIG I FERRIOL, *Institucions del dret civil de Catalunya*, p. 662.

53. MALUQUER DE MOTES, *Comentari als art. 273 i 274*, p. 502.

La col·lació en lloc d'ascendents

La regla tradicional de la Constitució de la Cort de Montsó del 1547, que va estendre a tot Catalunya la Pragmàtica de Pere III del 1343 referida a Barcelona, constitueix el precedent de l'article 464-18 en matèria de col·lació en lloc d'ascendents.⁵⁴ En la Pragmàtica es declarava l'obligació dels néts de sotmetre a imputació legitimària, en l'herència dels avis, les atribucions rebudes pels progenitors, és a dir, el dot i les donacions per raó de matrimoni. La Pragmàtica del 1343 es va dictar com a reacció a les al·legacions contràries a la imputació per part dels néts que arribaven a ser legitimaris per dret de representació, amb l'argument que l'atribució no havia estat feta directament a ells, i es va considerar que havia de regir igualment a tot Catalunya en forma de Constitució el 1547. Aquesta regla es recull en termes semblants a l'article 451-8.3 per a la llegítima, però l'article 464-18 l'adapta a la col·lació, atès que en la llegítima els néts ho són per dret de representació en una atribució legal que és forçosa per la persona causant i, per tant, és indiferent que s'hagi beneficiat o no directament dels béns donats als fills represenats, mentre que en la col·lació els néts són cohereus per institució voluntària o crida intestada, i sí que és rellevant aquí el benefici directe de les atribucions fetes als progenitors perquè l'efecte de la col·lació és a favor dels cohereus.

En la col·lació en lloc d'ascendents, que és el supòsit de fet que estableix l'article 464-18, es tracta de l'obligació de col·lacionar les atribucions rebudes pels progenitors que tenen els néts que arriben a ser cohereus en la successió dels avis, junt amb altres descendents. No és una col·lació d'atribucions rebudes directament, sinó de les adquirides de manera indirecta mitjançant la successió dels progenitors. A diferència del que succeeix per a la llegítima, en què els néts han d'imputar les donacions rebudes pels progenitors, amb independència de si han arribat d'alguna manera al seu poder o no, en la col·lació en lloc d'ascendents només es dona l'obligació si efectivament els néts s'han beneficiat de les donacions fetes pels avis als progenitors. En la llegítima la imputació afecta la pretensió del legitimari sobre l'atribució legal, cosa que no succeeix en la col·lació que beneficia els hereus.

Els requisits són estrictament els que s'estableixen en l'article 464-18 i els altres supòsits de fet en queden exclosos. Així, si el progenitor ha premort l'avi causant sense instituir hereu el nét que és cridat en la successió d'aquest, directament o per substitució vulgar, no hi ha col·lació en lloc d'ascendent. En canvi, si el nét ha rebut donacions per part de l'avi directament, i sempre que tinguin aquest caràcter, segons l'article 464-17.1, sí que les haurà de col·lacionar en concurrència a l'herència amb altres descendents, encara que siguin de diferent

---

54. Cfr. PUIG SALELLAS, *Sobre preterición no errónea y desheredación injusta*, p. 140.

grau. Igualment, si el progenitor del nét sobreviu a l'avi, no hi ha obligació de col·lacionar de cap mena per al nét que hagi estat instituït hereu. En termes semblants, si l'hereu del descendent obligat a col·lacionar —posem per cas el cònjuge— arriba a ser hereu també del causant sense ser-ne descendent, tampoc no hi ha obligació de col·lacionar.

Per tant, l'obligació del nét hereu de col·lacionar donacions en l'herència de l'avi ho serà tant per les rebudes directament d'aquest com les que ha rebut indirectament en l'herència del pare o de la mare. Cal que el nét sigui hereu del progenitor premort, si és el cas que ha estat instituït legatari en aquesta successió, i ha rebut el bé donat per l'avi o l'àvia, i hereu en la successió d'aquest darrer, l'obligació de col·lacionar teòricament no concorre. Per contra, si el nét és hereu en la successió del pare o de la mare, i en la de l'avi o àvia, però el bé donat al primer ha estat objecte de donació en vida a una altra persona o de llegat en l'herència o d'atribució a un altre cohereu, tampoc no hi concorre estrictament l'obligació de col·lacionar. En cas que operi el dret de transmissió (art. 461-13), no hi ha dubte quant a l'obligació de col·lacionar, que és la que corresponia a l'hereu cridat, encara que el transmissari no sigui el nét, atès que aquí ocupa el lloc del transmissari en la successió del causant, i com a tal estarà obligat a col·lacionar.⁵⁵ Pel que fa a la crida en la successió intestada per dret de representació (art. 442-1), caldrà, a més, que concorri en el nét la condició d'hereu del representat, perquè regeixi la col·lació en lloc d'ascendent, cosa que no sempre succeirà.⁵⁶ En aquests termes, i atès el principi de subrogació real o d'enriquiment que resulta de la donació, pot plantejar problemes de difícil solució a la pràctica l'apreciació del compliment del requisit d'identitat que el bé donat hagi arribat a poder del nét cohereu.⁵⁷

Els beneficiaris de la col·lació

La col·lació es produeix només entre els cohereus que són descendents dels causants. Té el mateix efecte que si es produís un acreixement entre els instituïts dins una mateixa quota o porció d'herència (art. 462-1.2). Cal que hi concorrin alhora els dos requisits: descendent dels causants i hereu en la successió. Si concorre en la successió un altre descendent dels causants però ho fa amb un títol que no és el de cohereu no tindrà dret a beneficiar-se de la col·lació, però tampoc no hi estarà obligat. Això succeirà clarament en cas de ser afavorit amb un

---

55. José Luis VALLE MUÑOZ, «Comunidad hereditaria y partición», a UNIVERSITAT DE GIRONA, ÀREA DE DRET CIVIL (coord.), *El nou dret successori del Codi civil de Catalunya: Materials de les Quinzenes Jornades de Dret Català a Tossa* (Tossa de Mar, 25 i 26 de setembre de 2008), p. 325 i s., p. 341.

56. Lluís PUIG i FERRIOL, *Institucions del dret civil de Catalunya*, p. 660.

57. Lluís PUIG i FERRIOL, *Institucions del dret civil de Catalunya*, p. 661; José GASSIOT MAGRET, *Comentarios a la Compilación del derecho civil especial de Cataluña*, Barcelona, Bosch, 1962, p. 307.

llegat. No cal que els cohereus ho siguin en una mateixa quota o part d'herència perquè els aprofiti la col·lació, que ho és en proporció a la seva participació individual en la successió com a hereu, que pot ser desigual, amb independència del que pugui percebre per altres títols. Tampoc no cal que els descendents ho siguin en el mateix grau i hi podran concórrer a l'ensem germans, cosins, oncles i nebots. La col·lació, doncs, no es produirà amb preferència dins un mateix grup de descendents o pel que fa a una quota o porció d'herència, sinó en relació amb la participació global a l'herència dels descendents.⁵⁸

Els cohereus que no són descendents del causant no participen dels efectes de la col·lació, tot i que de manera reflexa els pugui afectar, per l'increment de participació que pot representar per als cridats, en portar a terme la partició i formar els lots que han de ser adjudicats o per a la divisió o adjudicació de béns concrets, encara que sembla que l'increment de quota no els hauria d'afectar pel que fa a la regla de l'article 464-8.2 (que remet a l'article 552-11). La quota que correspon a cada cohereu es manté teòricament inalterada, per molt que, a l'efecte només de la col·lació, les d'alguns cohereus descendents de la persona causant es puguin concretar en la partició en lots superiors als que per efecte del testament els correspondrien.

Pel que fa als creditors de l'herència, l'efecte que pogués tenir la col·lació s'hauria de concretar un cop es portés a terme la partició, fins llavors el règim de divisió dels deutes hereditaris entre els cohereus, en proporció a llurs quotes, s'haurà produït a l'obertura de la successió tal com estableix l'article 463.1, sense solidaritat entre ells. Però la col·lació no altera aquest règim de responsabilitat envers els creditors, que mantenen llurs pretensions envers cadascun dels cohereus en proporció a les quotes hereditàries, com tampoc no en modifica la partició (art. 464-16). L'increment dels béns adjudicats en la partició en proporció a la quota hereditària resultant del testament i la incrementada amb la col·lació no té cap reflex en el vessant passiu de la successió, que es manté en l'estricta proporció del testament.⁵⁹ L'absència de benefici per als creditors derivat de la col·lació, que prescriu l'article 464-19, com a efecte extern de la mateixa, no es tradueix tampoc en una modificació de les relacions internes entre els cohereus afectats per la col·lació. És a dir, si bé la proporció de deute atribuïda inicialment es manté a l'efecte de responsabilitat, la variació en la partició que implica la col·lació no provoca un increment o una disminució del deute assumit a l'efecte intern entre els cohereus, sense que doni lloc a cap acció de repetició entre ells per l'escreix, del tipus de la que fixa en l'arti-

---

58. Si es tracta d'hereus en cosa certa o d'hereus en usdefruit, la col·lació només els beneficiarà o obligarà en cas que arribin a ser considerats hereus i no mers legataris (art. 426-3 i 5), cf. Lluís PUIG I FERRIOL, *Institucions del dret civil de Catalunya*, p. 662.

59. Pedro del POZO CARRASCOSA, Antoni VAQUER ALOY i Esteve BOSCH CAPDEVILA, *Derecho civil de Cataluña. Derecho de sucesiones*, p. 596.

de 464-16.2. Dels creditors de l'herència cal distingir els creditors de l'hereu, que sí que es poden beneficiar de la col·lació en cas de repudiació de l'herència en perjudici seu (art. 461-7).

En relació amb els legataris, la llei també prohibeix qualsevol canvi de règim jurídic de les pretensions que puguin tenir contra els cohereus per efecte de la col·lació. En la mesura en què el llegat pot gravar diversos cohereus alhora (art. 427-8), la col·lació, en afectar les quotes hereditàries a l'efecte d'incrementar-les o disminuir-les per a l'adjudicació de béns en la partició, es podria estendre aquest efecte a la responsabilitat pel compliment dels llegats, que ho és en proporció a la respectiva quota hereditària. La llei considera, un altre cop, que l'efecte de la col·lació es restringeix només al de l'adjudicació de béns en la partició, sense incidir en els altres aspectes de l'execució de la successió, com serien el del compliment dels llegats. En els mateixos termes, l'adjudicació de béns resultant de la col·lació no pot tenir tampoc cap conseqüència pel que fa a les pretensions dels cohereus envers els legataris relatives a la reducció dels llegats per quarta falcídia, que s'ha de considerar al marge dels efectes de la col·lació. En aquests termes es percep clarament el sentit d'incardinar la col·lació en cas de partició hereditària.⁶⁰

La valoració de les atribucions col·lacionables

La regla del segon incís de l'article 44 del CS, tocant a la valoració de les atribucions col·lacionables, ha estat recollida en el darrer precepte en cas de col·lació, l'article 464-20, i s'hi ha afegit una nova disposició relativa a la pràctica de la col·lació. Sobre el valor de les donacions o atribucions a col·lacionar, el criteri vigent és el mateix que resulta de la computació de donacions de les lletres *c* i *d* de l'article 451-5, al qual també fa remissió l'article 451-8.4 en cas d'imputació. Per tant, ni de manera teòrica ni a la pràctica hi ha diferències entre la valoració de les atribucions computables, les imputables i les col·lacionables, que participen d'uns mateixos criteris atesa la interrelació que hi ha entre aquests instituts.⁶¹

---

60. D'incident en la partició la qualifica la sentència del TSJC del 10.7.2000 (RJ 2001\8166): «la col·lació hereditària, segons l'article 273 del text compilat català, no és altra cosa que un incident que es pot presentar en el procés de partició de l'herència, en el cas que concorrin una pluralitat de descendents cohereus en la successió».

61. Sobre el tema, Joan Manuel ABRIL CAMPOY, «La valoración de los bienes y derechos del *relictum* y la aplicación del principio nominalista al pago en dinero de la legítima», a *La Llei de Catalunya i Balears*, 1995/1, p. 825 i s. La valoració dels béns es farà d'acord amb el principi de valor real o de mercat, sobre el qual hi ha una jurisprudència consolidada en matèria de legítima, pel que fa la de cassació, entre d'altres, les sentències del TSJC del 6.3.2008 (JUR 284859) i del 16.12.1993 (RJ 10200), per a una relació més extensa de jurisprudència sobre la qüestió, Albert LAMARCA i MARQUÈS, «Relacions familiars i atribucions successòries legals. Llegítima i quarta vidual al llibre IV del Codi civil de Catalunya», a UNIVERSITAT DE GIRONA, ÀREA DE DRET CIVIL (coord.), *El nou dret successori del Codi civil de Catalunya*, p. 275 nota 25.

El criteri de la valoració de les atribucions col·lacionables en el moment de l'obertura de la successió ja es va establir en l'article 273.5 de la CDCC. L'article 518 del Projecte de CDCC del 1955, que remetia a diversos articles del CC en la matèria (art. 1045, i art. 1047 al 1050), especialment establia una excepció a aquesta regla per ser la pròpia del dret romà rebut a Catalunya (C. 6,20,6), diferent al d'altres codificacions i disposava que «no obstant, el valor dels béns col·lacionables és el que tenien en morir el causant».⁶² Pel que fa al moment de valoració en la imputació de donacions, és coherent amb el càlcul de la llegítima, que es fa a l'obertura de la successió, i amb la meritació d'interessos que les atribucions imputables es valorin també en aquell moment. Per contra, els béns de l'herència objecte de la partició es valoren en el moment en què aquesta es porta a terme en correspondència amb les quotes hereditàries. Cap precepte del capítol IV, títol VI del llibre IV ho disposa expressament, però de la regla de l'article 464-8 és el que cal entendre, així com també de l'article 464-13, que relaciona el valor dels béns en el moment en què s'adjudiquen amb la quota hereditària.

El valor de les atribucions a col·lacionar es calcula, doncs, en un moment diferent al dels béns objecte de partició, com també succeeix en la llegítima per als béns amb què se'n fa el pagament (art. 451-13). Aquest valor s'afegirà idealment al valor dels béns a partir i formarà la participació efectiva dels cohereus descendents de la persona causant en la part de l'herència que els correspon. Les diferències de valor, en positiu o en negatiu, incidiran en el resultat a què per a cada cohereu porta la col·lació, en més o en menys. La regla és coherent amb la de la imputació a la llegítima, i difícilment se'n podia establir una de diferent que fos operativa, atesa la interrelació que hi ha entre ambdues institucions.

La col·lació per imputació

La manera en què la col·lació s'ha de portar a terme a la pràctica és objecte de regulació en l'apartat 2 de l'article 464-20. A Catalunya regeix l'anomenada *col·lació per imputació*, per contraposició a la col·lació *in natura*.⁶³ En la col·lació es tracta només d'aportar o agregar idealment al conjunt de béns que s'ha de partir entre els cohereus descendents de la persona causant el valor de les atribucions col·lacionables, però no els mateixos béns. L'efecte de la col·lació per imputació

---

62. Cf. Ramon FAUS ESTEVE i Francisco de A. CONDOMINES VALLS, *Derecho civil especial de Catalunya. Ley de 21 de julio de 1960 anotada*, Barcelona, Librería Bosch, 1960, p. 314; José GASSIOT MAGRET, *Comentarios a la Compilación del derecho civil especial de Cataluña*, p. 308.

63. Cf. Carles E. FLORENSA TOMÀS, «El régimen sucesorio de la Comunidad Autónoma de Cataluña», a Juan Luis GIMENO Y GÓMEZ-LAFUENTE i Enrique RAJOY BREY (coord.), *Regímenes económico-matrimoniales y sucesiones. Derecho común, foral y especial*, tom II, Madrid, Civitas, 2008, p. 1025 i s., p. 1168; Pedro del POZO CARRASCOSA, Antoni VAQUER ALOY i Esteve BOSCH CAPDEVILA, *Derecho civil de Cataluña. Derecho de sucesiones*, p. 591.

és que la massa hereditària que s'ha de partir entre els cohereus s'haurà incrementat amb aquest valor que s'imputarà a la part corresponent als cohereus beneficiaris de les atribucions, que no rebran béns corresponents atès que ja han rebut els col·lacionats. Es tracta, doncs, d'una operació merament comptable.⁶⁴ De la mateixa manera que succeeix per a la imputació legitimària (art. 451-10.1), la col·lació mai no es concretarà en una obligació de restitució de l'escreix pel cohereu afectat en relació amb les quotes que resulten de l'herència.⁶⁵ Aquesta regla, per descomptat, no exclou les possibles conseqüències en termes de reducció o de supressió de les donacions per inoficiositat legitimària (art. 451-22 i s.).

En termes pràctics, l'operativa de la col·lació seria com en l'exemple següent. En un cas en què la persona causant ha instituït per parts iguals en la seva successió el cònjuge, en una meitat, i els seus quatre fills, en l'altra, la col·lació només operaria en aquesta segona. Posant que l'herència tingui un valor de dos mil i hi hagi donacions col·lacionables per import de sis-cents, la quota que s'ha de partir entre els fills cohereus s'hauria incrementat fins a un valor de mil sis-cents, de manera que les quotes iguals dels quatre fills tindrien un valor de quatre-cents. En funció de si han rebut donacions col·lacionables, llur quota de quatre-cents s'haurà de concretar en béns de l'herència pel valor corresponent o no. Si un dels fills ha rebut una donació de cinc-cents, no tindrà dret que li sigui adjudicat cap bé de l'herència, però tampoc no haurà de restituir l'excés de cent, que hauria percebut via donació en vida. Si un altre dels cohereus hagués rebut una donació de cent, la seva quota hereditària es concretaria en l'adjudicació de béns per valor de tres-cents, mentre que els dos restants tindrien dret a un lot cadascun de quatre-cents, en relació als dos-cents a què originàriament en virtut del testament tenien dret. Com que és clar que aquests valors superen en cent el total dels béns a partir (mil – mil cent), caldrà reduir aquesta quantitat. La llei no fixa res per a aquest cas i hom podria reduir aquest escreix en proporció a les respectives quotes, o bé, d'acord amb el model del § 2056 BGB, prescindir alhora de la col·lació i de la quota que correspon als cohereus donataris.

Com a qüestió que ha plantejat algun dubte en el dret tradicional hi ha la dels fruits dels béns que són objecte de col·lació. En la mesura en què pot transcórrer un període de temps llarg entre l'obertura de la successió i la pràctica de la partició, es planteja si cal col·lacionar també els fruits dels béns donats, atès que la llei fixa la partició proporcional entre els cohereus dels fruits i els

---

64. Així, Anna CASANOVAS MUSSONS, «La comunitat hereditària. La partició i la col·lació», a Ferran BADOSA COLL (dir.), *Manual de dret civil català*, Barcelona - Madrid, Marcial Pons, 2003, p. 648, i de manera semblant a Lluís PUIG I FERRIOL, *Cuestiones sobre computación legitimaria en el Código de sucesiones*, p. 3989, que afirma per a la computació, entesa com «una agregació ideal o comptable de determinades liberalitats fetes en vida pel causant de la successió als béns i drets que integren el seu patrimoni en el moment de la mort».

65. Guillem M. de BROCÀ I MONTAGUT, *Historia del derecho de Cataluña*, p. 691.

rendiments percebuts dels béns que componen l'herència (art. 464-9). El dret vigent no hi fa referència, i es limita a imposar la col·lació pel valor dels béns a l'obertura de la successió. La conclusió que hom pot extreure d'aquest silenci és que les quotes resultants de la col·lació són les que regeixen també per a fruits i rendiments entre els cohereus afectats, de manera que els fruits dels béns que s'han de col·lacionar queden en benefici exclusiu del titular.⁶⁶

Donacions dissimulades i col·lació

Sense donacions del causant en vida en favor dels seus descendents no hi ha col·lació possible. Per aquesta raó, cal fer referència als casos freqüents a la pràctica en què la donació ha estat dissimulada mitjançant un contracte de compravenda. Per motivacions diverses pot succeir que el causant celebri en aparença una compravenda amb un dels seus fills, en què no hi ha lliurament de preu en contraprestació, com a mitjà per aconseguir encobrir o dissimular una donació. La compravenda no és volguda, no hi ha preu, i el que realment es vol és atorgar una donació però sense que aparegui externament i se'n conegui l'existència. Es tractaria d'un cas qualificat de simulació relativa, en què se simula o es fingeix la formalització d'un determinat negoci —la compravenda— quan se'n vol un altre —la donació— que és el que es formalitza realment. Si s'admet la validesa d'aquesta simulació, aleshores caldrà declarar que no existeix la compravenda i sí la donació a tots els efectes, entre ells la computació per al càlcul de la llegítima i, eventualment, la seva imputació i col·lació. Per contra, si la simulació no s'admet, aleshores caldrà declarar nuls ambdós negocis, tant la compravenda com la donació, i reintegrar els béns donats al patrimoni del causant.⁶⁷

Els supòsits de simulació que es poden donar a la pràctica són molt variats i poden respondre a motivacions diverses, que inclouen la simulació absoluta adreçada al frau de creditors però també les donacions remuneratòries. A l'efecte específic del tema que ens ocupa, el cas recurrent ha estat el del progenitor que simula la compravenda d'un immoble amb un fill encobrint una donació, com també en favor del cònjuge, del convivent o d'altres persones del seu cercle més proper. En principi, la simulació relativa porta a la qualificació correcta i real del negoci i a declarar la inexistència de la compravenda simulada i l'exis-

---

66. Lluís PUIG i FERRIOL, *Institucions del dret civil de Catalunya*, p. 666; Agustí M. BASSOLS i PARÉS, *La col·lació en el dret civil de Catalunya*, p. 269.

67. S'ocupà de la simulació en dret català, Antoni M. BORRELL i SOLER, *Derecho civil vigente en Cataluña. I. Preliminares*, 2a ed., Barcelona, Bosch, 1944, p. 141 i s.; sobre la simulació negocial ha tingut una gran influència l'exposició de Federico de CASTRO Y BRAVO, *El negocio jurídico*, Madrid, Instituto Nacional de Estudios Jurídicos, 1971, p. 334 i s., per a una exposició crítica recent, Pablo SALVADOR CODERCH, «Simulación negocial, deberes de veracidad y autonomía privada», a Pablo SALVADOR CODERCH i Jesús María SILVA SÁNCHEZ, *Simulación y deberes de veracidad. Derecho civil y derecho penal: dos estudios de dogmática jurídica*, Madrid, Civitas, 1999, p. 14 i s.

tència de la donació dissimulada, però pressuposant el compliment dels requisits legals per a la validesa d'aquesta darrera.⁶⁸ Res a dir, doncs, per a la donació de béns mobles, però es planteja certament el compliment del requisit de forma en escriptura pública per a l'atorgament d'una donació dissimulada d'un immoble, tal com estableix expressament l'article 531-12.⁶⁹ En funció de la decisió que es prengui sobre la validesa d'aquesta simulació negocial, el resultat pot arribar a ser molt diferent en la successió per causa de mort del donant, tant pel que fa a la planificació i distribució de béns que aquest hagi pogut fer, assumint l'existència de la donació, com pel respecte a la seva autèntica voluntat.

Pel que fa a la pràctica catalana específica en aquesta qüestió, d'antuvi cal tenir en compte l'abast reduït de la llegítima, la seva naturalesa de dret de crèdit i l'absència de participació o de drets del legitimari sobre els béns de l'herència. A més, tant la computació, la imputació com la col·lació es consideren operacions merament comptables, en què no hi ha aportació en natura dels béns que es valoren a l'obertura de la successió, i la regla tradicional de defecte ha estat la de no imputació ni col·lació de les donacions fetes pel causant. D'aquesta manera, i a l'efecte que ens ocupa aquí, és poc rellevant que els béns es considerin donats o bé propietat del causant en el moment de la mort, a resultes d'una declaració de nul·litat de la donació dissimulada.⁷⁰ La computació dels béns es produirà de la mateixa manera,⁷¹ no hi haurà cap impacte en matèria d'impu-

---

68. És paradigmàtic d'aquesta doctrina l'article 1414 del Codi civil italià: «Art. 1414. *Efectes de la simulació entre les parts*. El contracte simulat no produeix efectes entre les parts. Si les parts han volgut concloure un contracte diferent d'aquell aparent, té efecte en aquest el contracte dissimulat, perquè en susciten els requisits de substància i de forma. Les disposicions precedents també apliquen actes unilaterals destinats a una persona determinada, que siguin simulats per acord entre el declarant i el destinatari.»

69. Antoni VAQUER ALOY, «Comentari als art. 531-7 a 531-15», a Antonio GINER GARGALLO (dir.), *Derechos reales. Comentarios al libro V del Código civil de Cataluña*, tom I, Art. 511-1 a 552-12, Barcelona, Bosch, Deganat Autòmic dels Registradors de Catalunya, 2008, p. 275 i s., p. 302.

70. Així en la SAP de Barcelona de l'1 d'abril de 2004 (JUR 154268): «Bona mostra, en definitiva, de la contundència dels arguments que serveixen per a proclamar la simulació absoluta d'aquella venda és que l'apel·lant diu ara que en realitat es tractaria d'una donació i que, per tant, només ens trobaríem davant d'una simulació relativa. Admetent a títol estrictament hipotètic aquesta nova tesi, el cert és que no produeix cap conseqüència favorable a l'hereva demandada, tota vegada que els béns donats pel causant també cal incloure'ls en la determinació del càlcul de la llegítima (art. 355.2 CS)»; i en la SAP de Barcelona del 12 d'abril de 2005 (JUR 123530): «Arribats a aquest punt, la disjuntiva que es planteja és si mantenir el negoci real de donació que s'amaga sota el mantell simulatori de la compravenda o destruir tota aparença contractual, i deixar la situació a l'estat anterior al negoci, de manera que el bé torni a reintegrar l'haver hereditari de la causant, com es fa en la sentència de primera instància. Un cop obtinguda la protecció de l'actora legitimària per la qualificació del negoci com a donació, ens inclinem per la primera solució. Com vam dir en la Sentència del 5 de març de 2004, recaiguda en un cas similar, la protecció dels legitimaris ja l'estableix la llei quan diu que es portaran al còmput de la llegítima dels béns que el causant hagi donat, amb el valor que tenien a la data de la mort del causant —article 355.2 CS—, i es dóna acció als legitimaris per percebre el que els correspongui —article 373».

71. Ara bé, per al cas en què la donació sigui anterior als deu anys de la mort del causant (art. 451-5.b) llavors sí que pot tenir molta importància, perquè si és vàlida no s'hauria de computar com a donació, mentre que si es declara nul·la el bé s'hauria de reintegrar a la massa hereditària, cf. Miriam ANDERSON, «Conseqüències successòries de la nul·litat de donacions dissimulades sota escriptura de compravenda», *InDret*, núm. 4 (2009), p. 13.

tació o col·lació,⁷² atès que res no s'haurà dit en l'escriptura de compravenda, i el legitimari —en la gran majoria de casos— no tindrà cap garantia addicional per al propi dret. El principi favorable a la llibertat civil en dret català proclamat en l'article 111-6 també s'ha de prendre en consideració, i més encara el de vinculació de l'hereu als actes propis del causant.⁷³

De la jurisprudència dels tribunals catalans es palesa que si l'herència ha donat lloc a litigi entre hereus i legitimaris, sovint germans, i hi ha hagut simulació negocial en cas de donacions, majoritàriament els tribunals han procedit a declarar l'existència i validesa de la donació i a computar-ne el valor per a calcular la quantia de la llegítima.⁷⁴ El sistema successori català no exigeix res més per a mitigar els efectes que la simulació negocial —amb una donació que podria escapar de la computació— hagi pogut tenir sobre els drets dels legitimaris.⁷⁵ De ben segur, els principis que informen el dret català i la dinàmica pròpia del sistema successori aconsellen optar per aquesta solució. Si el progenitor en vida voluntàriament ha decidit donar un immoble a un fill, malgrat la simulació, aquesta donació feta en escriptura pública de compravenda davant notari s'hauria de respectar i mantenir, ja que poca cosa afegiria la nul·litat de la donació en relació amb els altres fills legitimaris, sempre que es consideri que era certa la voluntat del donant i que aquesta ha de prevaldre.

La nul·litat de la donació dissimulada, contràriament, s'hauria de produir per entendre que no s'ha complert el requisit específic de forma en escriptura pública que prescriu l'article 531-12, i que amb anterioritat resultava per al dret català de l'aplicació de l'article 633 del CC espanyol. Tots dos preceptes exigeixen l'escriptura pública per a la validesa d'una donació d'immobles, com a forma

---

72. Llevat dels nous casos d'imputació —i col·lació— per manca de l'article 451-8.2.a.

73. Sobre qüestions de forma i actes propis, per bé que referides a accions de filiació, són d'interès les sentències del TSJC del 22 de desembre de 2008 (JUR 2009\295671) i 27 de setembre de 2007 (RJ 2007\8520), en la primera de les quals s'afirmà que «En dret civil de Catalunya, que ha de ser interpretat d'acord amb la pròpia tradició jurídica (art. 111-2.1 de la Llei primera del CCCat) encara és més accentuat el criteri espiritualista per la doble influència del dret romà i canònic que estaven inspirats en la llibertat de forma dels actes o negocis jurídics».

74. Cf. STSJC del 3 d'abril de 2000 (RJ 2000\7441), 18 de juny de 1998 (RJ 1998\10057), 29 de setembre de 1997 (RJ 1997\6763), 29 de juliol de 1996 (6814), 10 d'abril de 1995 (RJ 1995\7988), 3 de setembre de 1994 (RJ 1994\1977), 21 de març de 1994 (RJ 1994\10648), 16 de desembre de 1993 (RJ 1993\10200), 30 de desembre de 1992 (RJ 1993\2245), 21 de març de 1991 (RJ 1992\3902); sentències de l'AP de Barcelona del 2 de març de 2010 (JUR 2010\166024), 1 d'octubre de 2009 (JUR 2009\491072), 3 d'abril de 2009 (JUR 2009\394850), 30 de juliol de 2007 (JUR 2008\34874), 3 de febrer de 2006 (JUR 2006\113612), 26 d'octubre de 2005 (JUR 2006\32748), 10 de juny de 2005 (JUR 2005\181391), 12 d'abril de 2005 (JUR 2005\123530), 1 d'abril de 2004 (JUR 2004\154268), de l'AP de Girona del 31 de juliol de 2009 (JUR 2009\463851), 14 de juliol de 2008 (JUR 2009\43376), 8 de setembre de 2005 (JUR 2006\51662), 17 de febrer de 2003 (AC 2003\329), 20 de gener de 2003 (AC 2003\17), de l'AP de Lleida del 14 de juliol de 2008 (JUR 2008\321200), 13 de febrer de 2008 (JUR 2008\136810) i de l'AP de Tarragona del 3 de juny de 2004 (JUR 2004\209010), per a més referències jurisprudencials, LAMARCA I MARQUÈS, *Relacions familiars i atribucions successòries legals*, p. 277.

75. Cf. STSJC del 3.9.1994 (RJ 1977): «No es tracta de fer cap declaració de rescissió o nul·litat per simulació, ni menys encara amb abast de cosa jutjada per a tercers, sinó simplement de determinar quins cabals, béns i drets integren realment l'herència per tal de ser computats per a la determinació de la llegítima i amb efectes exclusius per al procés de que es tracta.»

ad solemnitatem, si bé el darrer fa referència al seu segon apartat a una «escriptura de donació», mentre que l'article 531-12 només disposa que la donació s'ha d'atorgar en «una escriptura pública» i àdhuc a la possibilitat d'acceptació de la donació mitjançant una diligència d'adhesió. Deixant de banda l'argument literal que afegeix el dret català a l'exegesi de la norma,⁷⁶ hom pot interpretar estrictament aquest requisit, exigint que l'escriptura pública sigui específica de donació, fet que implica l'exclusió radical de la simulació relativa per a les donacions d'immobles, o bé entendre que l'important no és tant la qualificació autònoma del document com que la transmissió de l'immoble s'hagi instrumentat en una escriptura pública.⁷⁷ La qüestió ha donat lloc a un llarg debat doctrinal, amb opcions contraposades, sovint radicals o maximalistes de principi en què neguen la validesa de la donació, amb motivacions diverses, i a una jurisprudència oscil·lant del Tribunal Suprem, però que sembla haver pres un tombant rígid excoent de la validesa de la simulació relativa a partir de la sentència del Ple de la Sala Primera de l'11 de gener de 2007 (RJ 1502), i que, malgrat el vots particulars formulats, s'ha mantingut i confirmat en sentències posteriors del mateix TS.⁷⁸

---

76. Al que recorre expressament el TS en la Sentència de l'11 de gener de 2007 (RJ 1502): «L'article 633 CC, quan fa forma substancial de la donació d'immobles, l'escriptura pública no es refereix a qualsevol escriptura, sinó a una d'específica en la qual han d'expressar els consentiments, i això és totalment diferent del fet que s'extreguin de les restes d'una nul·litat de l'escriptura de compravenda com a resultat d'una valoració de la prova efectuada per l'òrgan judicial. En conseqüència, una escriptura pública de compravenda totalment simulada no compleix els requisits de l'article 633, ja que el negoci dissimulat de donació que es descobreixi no els reuneix per a la seva validesa i eficàcia.»

77. Així, de manera prou raonable, Juan VALLET DE GOYTISOLO, «Las donaciones de bienes inmuebles disimuladas según la Jurisprudencia del Tribunal Supremo», *Anuario de Derecho Civil* (1972), p. 669 i s., p. 713, argumentava en favor de la validesa de les donacions dissimulades en el sentit que «la forma de la donació no és, doncs, la forma d'un contracte típic, sinó la forma *traditoria* que hi és necessària formalment per consumir l'acte de liberalitat, i sense la qual no passa de ser un simple projecte. El requisit formal no es refereix a l'*animus donandi* i a l'*accipiendi* ni a la causa liberal, sinó a la realitat de la transmissió.»

78. Cf., tot i que resolen casos prou diferents, STS 18 de gener de 2010 (RJ 2010\1274), 27 de maig de 2009 (RJ 2009\3045), 4 de maig de 2009 (RJ 2009\2905), 5 de maig de 2008 (RJ 2008\4130), 18 de març de 2008 (RJ 2008\3054), 20 de novembre de 2007 (RJ 2007\8118), 10 d'octubre de 2007 (RJ 2007\4980), 20 de juny de 2007 (RJ 2007\5574) i 26 de febrer de 2007 (RJ 2007\1769).

Sobre la qüestió, ha tingut gran influència la posició negadora de la validesa de la donació simulada de Federico de CASTRO, «La simulación y el requisito de la donación de cosa inmueble», *Anuario de Derecho Civil* (1953), p. 1003 i s.; Federico de CASTRO, *El negocio jurídico*, p. 353; arran d'aquesta jurisprudència recent del TS, entre d'altres, i amb crònica jurisprudencial i referències a la doctrina precedent, María Àngeles PARRA LUCÁN, «Comentari a la sentència del Tribunal Suprem de l'11 de gener de 2007 (RJ 2007\1502)», *Cuadernos Civitas de Jurisprudencia Civil*, núm. 75 (2007), p. 1293 i s.; María José SANTOS MORÓN, «De nuevo sobre la Jurisprudencia en materia de donaciones disimuladas. El retorno a la "tesis clásica" en la STS de 11 de enero de 2007 (JUR 2007\73800)», *Revista de Derecho Patrimonial* núm. 19 (2007), p. 173 i s.; Miriam ANDERSON, «Comentari a la Sentència del Tribunal Suprem del 26 de febrer de 2007 (RJ 2007\1769)», *Cuadernos Civitas de Jurisprudencia Civil* 76 (2008), p. 65 i s.; Àngel CARRASCO PERERA, «El retorno del problema de la forma de la donación disimulada», *Actualidad Jurídica Aranzadi*, núm. 755 (2008); Carlos J. MALUQUER DE MOTES BERNET, «Comentari a la Sentència del Tribunal Suprem de 11 de enero de 2007. Exigencias formales en la donación disimulada», a Mariano YZQUIERDO TOLSADA, *Comentarios a las sentencias de unificación de doctrina (Civil y Mercantil)*, vol. 1 (2005-2007), Madrid, Dykinson, 2008, p. 223 i s.; Ramón DURÁN RIVACOBRA, *Donaciones encubiertas*, Barcelona, Col·legi de Notaris de Catalunya, Bosch, 2009; vegeu també, Manuel ALBALADEJO GARCÍA i Silvia DÍAZ ALABART, *La donación*, Madrid, Centro de Estudios Registrales, 2006, p. 237 i s.

El Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, com a tribunal de cassació per al dret civil català, s'havia pronunciat per l'opció d'admetre la validesa de la simulació negocial en la donació d'immobles en escriptura pública de compravenda, assumint que «aquest Tribunal Superior s'inclina per la solució més flexible i menys formalista».⁷⁹ La nova jurisprudència del TS, amb voluntat excloent de la simulació, basada en el dret del CC i que no admet excepcions, planteja la seva aplicació per al dret català, en modificació de la pròpia doctrina cassacional prou reiterada del TSJC i de l'aplicació i observança en apel·lació que n'havien fet les audiències catalanes. Així ha succeït per primer cop en la Sentència del TSJC del 19 de maig de 2008 (RJ 2010\1615), en què tot recollint expressament la darrera doctrina del TS, entengué que calia privar l'hereu del dret a la quarta falcídia per no haver inclòs en l'inventari realitzat a l'efecte tots els béns del causant, en concret els que havien estat objecte d'una donació al mateix hereu mitjançant una compravenda simulada. Per aquest motiu, la transmissió s'havia de considerar nul·la per defecte de forma i entendre que els béns havien estat omesos per formar part del cabal relicte, però tot això sorprenentment sense que en el moment de fer l'inventari se n'hagués declarat judicialment la nul·litat.⁸⁰

Com s'ha apuntat, i llevat de casos excepcionals, res no afegeix en interès d'un legitimari català la declaració de nul·litat d'una donació i la reintegració del bé a la massa hereditària. Per contra, l'actual doctrina rigorosa del TS pot portar a actuacions clarament oportunistes en el si del procés successori i que poden contribuir a una revisió d'allò fet lliurement i conscientment pels progenitors en vida. El cas paradigmàtic seria el del progenitor amb dos fills que en vida ha fet donació d'un immoble a un d'ells mitjançant una compravenda simulada. Per aquest motiu, l'ha exclòs de l'herència i ha instituït hereu l'altre fill que no ha rebut res en vida. Seria clarament contrari a la voluntat del causant permetre que el fill hereu instés la declaració de nul·litat de l'esmentada donació per defecte de forma, amb la reintegració consegüent de l'immoble donat a la massa hereditària en benefici exclusiu seu llevat de la participació que com a llegítima correspondria al seu germà.

---

79. Cf. STSJC del 6 de febrer de 1995 (RJ 1995\4463) i les sentències del 28 d'octubre de 2004 (RJ 2004\7462), 22 de maig de 2003 (RJ 2003\5396), 6 de març de 1997 (RJ 1997\2129), 15 de desembre de 1994 (RJ 1995\489) i 16 de juliol de 1992 (RJ 1992\10278), a més de les esmentades en la nota 75. En aquest àmbit, el dret català planteja problemàtiques específiques derivades de la vigència del règim de separació de béns com a règim legal, fet que pot donar lloc a transmissions de béns entre els cònjuges que en altres règims són menys habituals o necessàries.

80. El TSJC reconeix que «la Sala Primera del Tribunal Suprem en ple —competent per a fixar la doctrina relativa a l'art. 1276 del CC— ha establert últimament doctrina legal en relació amb aquest punt, tan llargament discutit tant per la doctrina com per la jurisprudència mateixa», i el TSJC admet, en modificació sense més fonament de la seva pròpia doctrina, que «una compravenda simulada no es podria convertir en una donació vàlida perquè faltarien els requisits legals exigits en l'article 633 del Codi civil»; sobre aquest cas i les conseqüències d'ordre successori de la doctrina esmentada, ANDERSON, *Conseqüències successòries de la nul·litat de donacions dissimulades sota escriptura de compravenda*, p. 12.

Cal tenir en compte que el nou criteri jurisprudencial del TS sobre nul·litat de donacions dissimulades per defecte de forma es pot aplicar a tots els casos que hagin de resoldre en el futur els tribunals, amb independència de quan s'hagin atorgat els negocis simulats, per tant, no només als esdeveniments ans tot el contrari.⁸¹ Amb la reforma de la tributació de les donacions a Catalunya a partir de l'any 2008, és probable que la problemàtica sobre aquestes donacions dissimulades disminueixi en el futur, però no pel que fa als casos que es plantegin davant els tribunals en relació amb donacions anteriors per a successions obertes en els anys que han de venir.⁸² La problemàtica, en el que ens ocupa, es restringeix a les donacions d'immobles, però també se'n pot plantejar l'extensió —amb efectes socialment devastadors— a la transmissió de participacions socials en les societats de responsabilitat limitada, que han de constar en document públic segons l'article 106 del Reial decret legislatiu 1/2010, del 2 de juliol, pel qual s'aprova el text refós de la Llei de societats de capital.⁸³ En la meua opinió, el TSJC, i pel que fa als plets successoris, assenyaladament quan del que es tracta és de la computació d'una donació per a obtenir la quantia de

---

81. Així ho posava en relleu de manera crítica el magistrat Jesús Corbal Fernández —ponent de les cabdals STSJC esmentades del 6 de febrer de 1995 (RJ 1995\4463) i 3 de setembre de 1994 (RJ 1994\1977)— al seu vot particular a la STS de l'11 de gener de 2007 (RJ 2007\1502), tot assenyalant que «el canvi produirà una important afectació social, perquè pot donar lloc a la inestabilitat de situacions jurídiques creades a l'empara de la nostra jurisprudència»; sobre aquesta qüestió, ANDERSON, *Comentari a la sentència del Tribunal Suprem de 26 de febrer de 2007*, p. 81.

82. A Catalunya els tipus impositius per a donacions entre pares i fills anaven del 7,42 % al 32,98 %, en funció del valor del bé donat, amb possibilitat de revisió a l'alça, per uns coeficients multiplicadors, en funció del patrimoni preexistent del donatari. A partir de l'1 de gener de 2008, amb la Llei 17/2007, del 21 de desembre, de mesures fiscals i financeres, els tipus van passar a ser del 5 %, 7 % i 9 %, en funció del valor del bé donat, però sempre que la donació es formalitzés en escriptura pública. Aquests tipus s'han mantingut —amb importants reduccions en casos singulars— per la Llei 19/2010, del 7 de juny, de regulació de l'impost sobre successions i donacions. Cal tenir en compte, a més, les obligacions formals derivades de la normativa sobre frau fiscal, com ara la Llei 36/2006, del 29 de novembre, de mesures per a la prevenció del frau fiscal, que limiten les possibilitats de la simulació relativa en cas de la transmissió d'immobles.

83. Així ho ha afirmat ja el TS en sentència del 3 de febrer de 2010 (RJ 2010\421) d'una manera prou discutible, atès que no semblen predicables de la simulació relativa en les transmissions de participacions socials els mateixos fonaments jurídics que en justifiquen la nul·litat en cas de donació d'immobles; amb tot, el TS és categòric i afirma: «L'article 26.1 de la Llei reguladora de les societats de responsabilitat limitada del 23 març de 1995 exigeix que la transmissió de les participacions socials consti en document públic, formalitat que s'ha complert en aquest cas si bé mitjançant l'expressió d'una causa falsa del contracte aparentant la celebració d'un negoci de compravenda, sense que consti en aquest document l'acceptació del donatari com exigeix l'article 632 del Codi civil. En aquest cas, resulta d'aplicació la doctrina establerta pel ple d'aquesta Sala en sentència de l'11 de gener de 2007, seguida per les posteriors del 20 de juny, del 10 de setembre, del 18 de març, del 5 de maig, del 4 de maig i del 27 de maig. Es diu en aquesta sentència [...]. Tot i que aquesta sentència, com les posteriors que s'han esmentat, es refereixen a casos de donació encoberta de béns immobles —els requisits de forma es contenen en l'article 633 del Codi civil— la doctrina ha de ser estesa necessàriament a casos com aquest en què s'exigeix l'atorgament d'un document públic en què ha de constar també per escrit l'acceptació del donatari —article 632 del Codi civil— sense que aquesta acceptació pugui ser suplerta per la subscripció d'un contracte de compravenda simulat». Les actuacions oportunistes que tendeixen a declarar la nul·litat de les donacions dissimulades de participacions socials, a l'efecte de reintegració dels béns en la massa hereditària en interès propi com s'han exposat, es poden multiplicar en els propers temps també en aquest àmbit.

la llegítima, s'hauria de mantenir en la seva reiterada doctrina jurisprudencial referida al dret català, i que ha estat aplicada de manera majoritària, que admet la simulació relativa pel que fa a les donacions d'immobles dissimulades mitjançant contractes de compravenda.⁸⁴

---

84. Han tractat la qüestió, Lluís PUIG i FERRIOL i Encarna ROCA i TRIAS, *Institucions del dret civil de Catalunya*, vol. iv, *Drets reals*, València, Tirant lo Blanch, 2007, p. 188; VAQUER ALOY, *Comentari als art. 531-7 a 531-15*, p. 304; Pedro del POZO CARRASCOSA, Antoni VAQUER ALOY i Esteve BOSCH CAPDEVILA, *Derecho Civil de Cataluña. Derechos reales*, Madrid, Barcelona i Buenos Aires, Marcial Pons, 2008, p. 84.